

N. N. BELDICEANU

Num. 2209.

LA UN HAN, ODATA...

270001

859-32

3600.

C. 1477.

Tip. Cooperativă „Poporul“
Bulevardul Elisabeta No. 27
București :: 1911

1961

L

CONTR. REC. 1961

BIBLIOTECA UNIVERSITARA

2209

RC235/03

B.C.U.Bucuresti

C3600

LA UN HAN, ODATĂ...

Apoi asta e veche, de cînd Turcii... Cînd eram băet, de vr'o zece-unsprezece ani, m'a dat tătucu să argătesc la Hanul vădaniei. Ei, han cu vad, ca hanul Irinei, n'a mai fost, nici n'a mai fi... Frumoasă grozav nu era; dar cu ochii bătea o mie de femei frumoase. Avea, mă rog, șărpoaica niște ochi mari, negri cum e cărbunele și întotdeauna umezi, ca după plîns, și, cînd îi apleca, parcă i se umbrea obrazii; iar cînd îi deschidea mari, parcă'i bătea soarele 'n față.

Parc'o văd: mărunțică, rotofee și rumenă, c'o gură roșie și cărnoasă, făcută parcă anume pentru sărutat, și c'oleacă de bărbie albă, numai bună de mîngîiat, care, cînd rîdea, se ro-tunzea; ș'atunci, cîte un drumeț mai îndrăzneț, nu se putea stăpîni, și, musai, trebuia să întindă mîna și s'o prindă, cu două degete, de gușă, ca și cînd ar fi vrut să ciupească o bucățică și s'o guste.

Se dusesese vestea peste nouă ținuturi de han-

gița Irina, și nu trecea boer, să nu-și oprească butca în fața hanului și să nu se coboare, să bea un păhar dulce și să pufăească din ciubuc, cu ochii la vădană; și ea, de colo, unde-și pleca genele negre și unde și le tremura și unde se înroșa ca o mironosiță; și când îl fulgera odată cu ochii, afurisita, se topea inima-în boer ca ceara.

Și ce fel de boeri, se uscau pe piceoare după hangiță? Tot de cei cu bărbile pînă'n briele de Țarigrad, cu ișlicurile cît niște oboroace și cu anterie de conovăț, căptușite cu tafta leșască; tot boeri de cei mari, cari, când se coborau și când se urcau în rădvane, îi lua de subsuori un ceohodar și un arnăuț cu fustanelă și cu brîul plin de pistoale; d'apoi cum, așa fețe simandicoase oftau după Irina. Ba odată și un pașă Turcesc a luat foc. Parcă 'l văd cum sta grecește în fundul patului, cu'n turban cît roata carului, cu șalvarii și ilicul de șahmarand năramziu; sta grecește și pufăea din narghilea și sorbea din feligian, mîngîindu-și molcom barba neagră ca pana corbului, cu mîna albă ca neaua. Și când intra drăcoaica de hangiță, să-i aducă ori să ea ceva, ochii pașii s'aprindeau ca ochii unei pisici, ș'o cuprindeau din creștet

până'n tălpi; se opreau asupra sînului, apoi la mijlocul ei subțirel, alunecau în jos, peste coapsele strînse'n catrință, se ridicau și ținteau gura roșie ca o garoafă.

Și de unde se oprise 'Turcu', să răsufle o țiră telegarii, n'a stat o săptămînă-încheiată, și dacă nu s'ascundea hangița într'un nuc din fundul livezii, n'o fura 'Turcu', s'o ducă cu el la Țarigrad? Ba o fura, bat-o pocnitu' s'o bată, c'ășa pereche de ochi nu era, gîndesc, nici în seraiul Sultanului.

Eu dormeam îndărătul hanului, pe prispă, învălit într'o sarică. Acù, într'o noapte, tîrziu, o fi fost trecut de miezul nopții, numai ce mi se pare că aud un rîs subțirel aproape; mă uit împrejur, nu văd pe nimeni. Da era o lună ca ziua: parcă se cernea de sus un praf de argint, care scîntea ca o brumă pe pajiștea livezii din coasta casei.

În vale, apa Teleajănelui lucea, cașicum luna ar fi bătut în niște comori de aur, pe cari le-ar fi desgropat valurile de undeva și le-ar fi împrăștiat până departe, peste albie, la vale.

Stătui un răstimp cu capul ridicat, trăgînd cu urechea; dar nu mai auzii nimic; numai freamătul apei, pe care ziua abia îl auzeam, cu

toată liniștea dimprejur, și care, cum venea noaptea, creștea, răsună ca un codru când trece prin el vîntul; cașicum apele lui crește ar fi pirotit ziua la soare, iar noaptea s'ar fi trezit ș'ar fi prins a curge mai grăbite, ca înviorate de răcoarea nopții.

După o bucată de vreme, băgai de seamă, că vine de undeva miros de pui fript și, după un răstimp, ca o nălucă, trecu hangița spre șopron, ș'o auzii scoțînd vin din hantalul adus de cîteva zile, pe care nu-l coborîse încă în pivniță. Și, după ce se strecură îndărăt, ușurică, în vârful degetelor, auzii picurînd vinul din canea în strachina de desupt; și fiecare picuș răsună ca un piuit molcom de privighetoare.

Zic: «Cine-o fi oare? De ce nu m'a sculat pe mine s'aduc vinul, ca de obicei?»

Mă uit; iau aminte, că ferestrele dela han îs negre: nu se vede nicăeri nici o luminiță de leac, numai la fereastra cea din fund, dela o-daea hangiței, era lumină:

«Oare cine naiba o fi?» Și gîndul ăsta mă pișca mereu de inimă, nu mă lăsa în ruptul capului să'nchid ochii. Parcă intrase Aghiută-în mine, și tot îmi da ghes, să mă duc, binisor, să mă uit pe fereastră.

Din năuntru veni pînă la mine rîsul limpede, subțirel al hangiței, și atunci parcă-mi dădu cineva un ghiont în coaste și mă făcu să sar drept în picioare. Mă apropiai încetișor, în vîrf degetelor, de fereastra cea luminată, și cînd ajunsei, mă pitii jos, cu inima cît un purice, și ascultai.

Auzeam, din cînd în cînd, rîsul ușurel al hangiței, și un glas bărbătesc, nu înțelegeam ce spunea. Mă ridicai încetinel: la fereastră era lăsată perdeauă, — o perdea albastră, — numai într'un colț nu era astupat bine, și văzui, cu un ochi, un Român cît un munte, cu un păr corb, revărsat pe umeri, în șuvițe răsucite ca niște sfredele, cu o mustăcioară scurtă și cu o bărbuță creață, în care unele fire păreau de argint, în lumina lămpii.

Sta pe un scaun, lîngă masă, rezămat de părete, și o ținea pe hangiță pe un genunchi, ca pe un copil, și, din cînd în cînd, o săruta pe bărbie; și atunci, șărpoaica, răsturna capul pe spate și rîdea încetișor, strîngînd din ochi, iar dinții îi scînteau ca de zahăr, între buzele mai roșii, parcă, în seara aceea ca întotdeauna.

Pe fața albă de masă, aburea încă o bucată

rumenă de friptură de pui; într'un păhar, lângă cană, lucea vinul ca chilimbarul.

După o clipă, băgai de seamă, că în chimirul străinului străluceau două pistoale turcești, ferecate-în argint; iar la coapsă'i spînzura un hanger, cu mînerul de fildeș, în care cîteva boabe de mărgean păreau niște picușuri de sînge.

În fund, supt culmea încărcată cu fuste și ii și cațaveici cu blană de vulpe, patul, cu cearșaful și perinile cu horbote, părea nins.

Cum stam așa, deodată omul se ridică și-ajunse capu' în grindă; hangița pe lângă el, părea o fetiță, abia îi ajungea fruntea la peptul lui. Și numai ce-l văzui că o ia de subsuori ș'o saltă-în sus, pînă la gura lui, ș'o sărută; iar eu, de colo, odată m'am cinchit, ca o broască, jos, și, de frică, m'am dus pînă la culcuș, în patru labe, și m'am învălit pînă peste cap în sàrică. O bucată de vreme, mi-am auzit numai bătăile inimei. Apoi iar freamătul de codru al apei. Și, tocmai hăt tîrziu, ușa, o șuerătură scurtă, un bubuit de copite în grajd, și, printr'o gaură a sàricăi, am zărit eșind pe ușa grajdului un cal mărunt și săgetînd prin lumina lunei. După asta, niște șoapte, un țacănit de potcoave,

și ușa se închise, drugul hurui și nu se mai auzi nimic, de parcă fusese o părere numai.

Cînd îndrăznii să scot capul din sàrică, luna apunea, și ai fi zis, că se prăbușise din slavă și se înfipsese în creasta munților. Dinspre răsărit sufla un vînt subțire, și în curînd începură a cînta undeva, într'un sat, departe, cucoșii de ziuă. Și deodată sbucni așa de puternic cîntecul cucoșului nostru, că parcă își vîrîse ciocul în urechea mea și cîntase.

Din noaptea aceea, vedeam de multe ori, lumină, după miezul nopții, în odaea hangitei, și auzeam rîsul ei subțirel; iar, aproape de ziuă, un șuer și un tropot.

Cînd mînea vr'un boer chiabur la hanul vădaniei, musai, trebuia să-l simt pe necunoscutul cu pistoale în chimir și cu iartagan la coapsă; și pe la al doilea cîntat al cucoșilor, după ce eșea butca boerească din curte, numai ce auzeam șoptind, răsuna șuerul știut, și un țacănit de potcoave se perdea repede spre partea în care apucase butca. Iar a doua zi umbla vorbă, că lîngă Poana Cerbului, nu departe de han, l-au prădat hoții pe dumnealui boerul cutare.

Intr'o noapte, — dormeam acù în podul grajdului, că se înnourase de ploae, — mă trezesc în

niște pași, ridic nițel capul și mă uit. Ce să vezi? O umbră pitită la geamul hangiței. Înăuntru era lumină. Umbra se înălță și se uită în casă, și în lumina albastră, care se strecura prin perdea, zării o tatarcă roșie, cu blană, și două mustăți lungi.

A stat așa preț de un minut-două, nu mai mult; de-acolo s'a depărtat binișor, și a perit în întu-neric, — da a trecut la doi pași de cei doi zăvozi cît niște viței, și cîinii nici n'au suflat: stăteau tolăniți în iarba și mîncau ceva. După asta, am auzit mai multe glasuri întrebînd în șoaptă :

«I-aici?

— Aici.»

Și numai ce văd, că răsar ca vr'o douăzeci de namele, s'apropie tiptil de han și se desfac în două cete: o ceată s'așează la ușa din față, cealaltă la ușa din dos. Ș'odată prinseră ușile de stejar a bubui și glasuri a striga: «Deschideți, că dăm foc hanului».

Înlăuntru, lumina se stîNSE ca de vînt, și din casă porni un bocet. Dar deodată ușa de dindos se isbi de perete, și'n prag răsări statura cumplită a ibovnicului hangiței și, în aceeași clipă, trosniră două pistoale, două trupuri

se prăbușiră la pământ, hangere scînteiară, se încrucișară, se învălmășiră. Un glas aspru strigă:

«Ucideți-l... Ucideți-l, ca pe-un cîine...»

Mie, de colo, îmi stătuse inima de frică; dar tot mă uitam, de supt sârică, la învălmășeala de jos; și numai ce-l văd, că se desface din îmbulzeală, aud un șuer scurt, ropotul calului; îl zăresc zvîrlindu-se-în șea, și, ca 'ntr'o scăpărare de fulger, sburînd peste poartă. Injurături, răcnete izbucniră:

«Pe cai, pe cai» strigară câțiva.

Câteva pistoale fulgerară în-noapte, bufniră înfundat. Ropote; iar bufnituri, răzlețe ori mai multe deodată; și toate vuetele se depărtară, și auzii, după un răstimp, numai țîrîitul ploii și plînsul înnăbușit al hangîței.

A doua zi au venit la han oameni de-ai stăpînirii, cu arnăuți cu fesuri și fustanele, cu brîele pline de pistoale, ș'am auzit-o pe hangîța țîpînd, de parc'o ucideau. Și, la fiecare țîpet ce isvora din han, simțeam coborîndu-mi-se pe șira spinărei, ca un sarpe de gheață, și mă vîram mai adînc în fîn.

După ce-au plecat oamenii stăpînirii și s'au potolit bocetele hangîței, am auzit vorbă jos, în grajd, ș'am tras cu urechea:

«Ci-că glontele nu-l poate pătrunde, a făcut unul; numai trei glonți de argint sfințit îl pot răpune.

— Au tras arnăuții, poate două-zeci de focuri în el, grăi altul; pace, s'a mistuit nevătămat în codrii dinspre mănăstire și, sănătate, i-au perdut urma...»

După întîmplarea asta, nu l'am mai simțit venind. Hangița se topea văzînd cu ochii, și, de multe ori, o vedeam c'a plîns.

Și într'o Duminică dimineață, plecă cu nadișanca la mănăstirea Cheia, care era mai în fundul munților, cale de vr'o trei ceasuri cu trăsură, și cînd se întoarse, cătră seară, mi se păru, nu știu cum, mai înviorată, mai rumenă. Și, a doua zi, o auzii cîntînd, ca-înnainte vreme, ș'o văzui umblînd iar sprintenă.

Mi se părea acum că întinerește, că înflorește zi cu zi, și în cîntecele ei, în rîs, în ochi era parcă o lumină mare, o veselie tănuită, gata să isbucnească.

La vr'o cîteva zile, o auzii pe hangiță grăind că de Sînta Mărie se duce iar la mănăstire; da că are să se ducă de Sîmbătă seara, ca să fie noaptea la priveghi, că-i slujbă frumoasă care nu se mai află. E_u de colo, dac'am auzit așa,

m'am rugat de hangiță, să mă ia și pe mine, să văd și eu cum îi la mănăstire, că nu mai fusesem niciodată. Și Sîmbătă, așa pe la toacă, m'am cuibărit și eu în nadișancă, la spatele hangiței, și, pe la aprinsul lumînărilor, am intrat pe poarta mănăstirei.

Incepuse slujba, și clopotele cîntau mîndru, cum n'am mai auzit, și din munți, de departe, parcă răspundeau clopotele dela alte mănăstiri; cîntau încetișor, se auzeau ca un zumzet de albine, și mie mi se topea sufletul ascultînd. In curtea mănăstirei miroasea a smirnă și tămîe. Biserica era luminată, de a-i fi zis, că se coborîse stelele cerului prin policandre; și lumea de pe lume se îngrămădea înăuntru. Din cadelniți se înălțau mirezmele de smirnă și tămîe, ca din niște flori sfinte de argint, și cîntările călugărilor curgeau line, de parcă cînta uneori în biserică un stol de îngeri,—și mie toate mi se părea că le aud și le văd într'un vis.

După o bucată de vreme, o zării pe hangiță lîngă altar, și, nu știu de ce, mi se păru de o mie de ori mai frumoasă în noaptea aceia. Lumina răsfrîntă de făclii pe fața ei, parcă izvora din ea, ca dintr'o candelă. Sta cu genele plecate, și, din cînd în cînd, mi se părea că

---

fură cu coada ochilor pe un călugăr cît un brad, care cînta cu capu' înclinat nițel pe-un umăr, în strana mare. Și deodată băgai de seamă, că ochii amîndurora se întîlnesc și își zîmbesc tainic. S'atunci, ca într'o clipire de fulger, îl cunoscui bine: călugărul era ibovnicul hangitei. Și cum stam eu așa și mă uitam minunat la el, uneori parcă i se risipea ca un fum rasa, și-l vedeam în strană, așa cum îl zărisem pe fereastră, în odaea hangitei: în chimir cu două pistoale ferecate cu argint; la coapsă cu un hanger, cu mănunchiul de fildeș, pe care boabele de mărgean păreau niște picușori de sînge.

Și, la vre-o săptămînă după asta, l'au împușcat într'o noapte, nu departe de mănăstire, și ca fulgerul s'a zvonit pretutindeni, că, cel care haiducea prin codrii Teleajenului, era părintele Gurie dela mănăstirea Cheia.

După asta, la vre-o cîteva zile, i-a găsit și calul, ascuns într'o peșteră din dosul mănăstirei.

PÎINEA

Moș-Gheorghieș Miron, cînd a văzut că intră la el, în ogradă, un sergent cu patru soldați, a înțeles că boerul a pus o vorbă bună și pentru el; și a sărit repede în livadă, s'a tîrît pe brînci ca un șarpe, s'a strecurat în grădina vecinului și s'a pitit ca un hoț, într'un șanț ascuns în cătină.

Sergentul, cu cei patru soldați, a răscolit toată casa moșneagului, a căutat prin podul casei, al grajdului, prin hambar, prin livadă; dar nu i-a dat nimănui prin gînd, că s'a strecurat în grădina de alătura.

Sergentul, dacă a văzut că nu-l găsește, și-a repezit cu un bobîrnac capela pe ceafă, a pus mîinele în șolduri, gîfiind ca după o goană, și a scrîșnit din dinți mormăind o înjurătură. După asta și-a șters cu mîineca tunicei. fruntea și fața roșie gotcă, ș'a făcut cătră doi din soldați:

«Tu, Oaneo și cu tine, Cîrlane, o să rămî-neți aici.... Să vă pitiți undeva, și cînd li-ți ve-

dea pe moșneag, să-i săriți în spate, să-l legați cobză și să-l aduceți la curte... Mă, da să nu care cumva să adormiți pe undeva, că s'a sfârșit cu voi, vă-împuşcă domn' căpitan; ați văzut ce-i spunea boerul: ci-că ăsta-i tartorul tuturor răutăților, mă; ci-că el i-a sfătuit pe oameni să se răscoale și să-i dea foc...»

Toată vina lui moș-Gheorghieș, era că primăvara asta nu voia să iasă la muncă, fiindcă astă toamnă nu-i plătise cinstit.

Seara cobora ca o negură peste sat și moșneagul auzea bine, din ascunzătoarea lui, răcnele oamenilor, pe care-i băteau soldații la conac, cu trăgătorile, și bocetele femeilor și țipele copiilor speriați. Și bătrînului, la cîte un răcnet mai tare, i se încrîncena carnea pe trupul slab și simțea la rădăcina pletelor albe, ca niște întepături de ace.

După ce se înnoptă bine, într'un târziu, cînd se mai liniști satul, moș-Gheorghieș eși binișor ca o jivină; și din livadă în livadă, trîntindu-se la pămînt și ascultînd, cînd i se părea c'aude ceva, — eși, cu'ncetul, la cîmp, ș'o luă de-adreptul peste arături și miriști, prin întunericul adînc. Iși făcuse în scurt planul: se duce la București, la deputatul lor, că l-a cunoscut

el atunci, cînd a fost de s'a ales, ce om al lui Dumnezeu e. Parcă'l aude:

«Cînd îți avea vre-o nevoie ceva, veniți la mine, că sînt dator s'alerg pentru dumnea-voastră; eu așa înțeleg, oameni buni, că trebuie să fie un deputat».

Apoi l-a bătut pe el pe umăr, ș'a grăit mai tare, cum se grăește unui moșneag ca dînsul:

«Auzi, moșule, cînd îi avea vr'un necaz, ceva, vino la mine, ca la feciorul dumitale, că și eu să cheamă, că's de-al dumneavoastră, că-s fecior de țaran doar...»

Acù, iacă, a venit vremea să se ducă și să-l roage, să dea poruncă să-l lase-în pace să-și caute de nevoile lui.

Așa are să-i spue și el are să-i dea carte la mînă, să nu care cumva să se atingă cineva de dînsul, că nu-i cu nimica vinovat. Ș'o să ia cartea, o s'o învălească frumos în basma, are s'o pue în sîn și are să se întoarcă, fără de grijă, acasă; și cînd or veni să-l ridice, are să le vîre cartea supt nas:

«Iote, ce spune, colea, domnu' *depotat* al nostru...»

Cerul era acoperit de nori negri, cari păreau niște stoluri de corbi, aduși de mirosul sîngelui,

3600.

ce cursese dimineață, în învâlmășala din jurul conacului.

Cîmpiea se întindea împrejur neagră, și din spre miază noapte, sufla un vînt tare și-l bătea pe moșneag drept în față, șuerîndu-i pe la urechi și spulberîndu-i pletele. Și moș-Gheorghies, pășea prin bulgării unei arături, departe de drumuri, ca un ocnaș; mergea greu, cam hortiș, încovoeat înaintea, cu capu'n piept, cu cușma îndesată pe ochi, cu brațele încrucișate, strînse subțiori. Și vîntul îl izbea în piept; îi tăea, parcă, drumul și voea să-l întoarcă 'ndărăt. Apoi conteni, și moșneagul simți pe frunte o picătură mare, rece, și cătînd cu ochii un adăpost, grăbi pașii în neștire.

După un răstimp, o ploae piezișă, repede, începu să cadă, ca o cernere de halice, izbindu-l pe bătrîn în față, rece ca o grindină. Moș-Gheorghies, din ce în ce își scotea mai greu opincile din hleiul care se făcuse în scurtă vreme. Și fiecare picătură de ploae o simțea cum îi pătrunde, prin mintean și cămașă, la piele; pînă cînd și minteanul și cămașa, se umplură de apă și începu să le simtă grele ca de plumb. Apoi, își simți și căciula grea de ploae; și apa prinse să i se furișeze în plete și să-i curgă în

pîrîeăse reci, din creștet, de jur-împrejurul capului, strecurîndu-i-se pe gît, pe piept, pe șira spinării, ca niște șerpi de ghiată.

Tîrziu, după ce a mers, poate, preț de-un ceas prin ploae, a ajuns la un copac, care părea, în noapte, o pată mai deasă de întuneric, în mijlocul cîmpiei, — și s'a aciuat acolo, s'a lipit cu spatele de trunchi.

Cum sta așa și tremura în straele ude — ca într'o pojghiță de ghiată, — departe, în zare, se lumină deodată, cașicum ar fi fost aproape să răsară luna; și rumeneala aceasta se întinse, cuprinse jumătate de cer; cîte odată creștea mai vie; apoi pălea un răstimp.

Moș-Gheorghieș murmură:

«Arde-un conac...» Și cînd coneni ploaea, bătrînul purcese iar la drum, peste cîmpie, prin vîntul care pornise, iarăși, tăios.

Pe pînza de văpae ce tremura în zare, izbucneau acum, din cînd în cînd, în slavă, pusderii de scînteii, cari cădeau, apoi, ca o ploae de stele; uneori o bucată mai mare de tăciune, tăea rumeneala cerului, ca o pasăre de foc, însăpăimîntată.

Și deodată, de undeva, din adîncul nopții, crescun vuet greu, ca un cutremur de pă-

mînt. Bătrînul se opri speriat în mijlocul cîmpiei, cu pletele în vînt. După o bucată de vreme, vîntul îi aduse un ropot depărtat de copite și un huruit înnăbușit, ca venit din adîncul pămîntului. Și nu trecu mult, și văzu tîrîndu-se pe cîmp, ca un nor de păcură, purtat de vije-lie. Și după un răstimp, la cîteva obrațe de el, trecu ca niște umbre, în goana cailor, un pîlc de călăreți, în fulgerele și zîngănitul săbiilor, cu stegulețele lănciilor în vînt; și după ei, se cutremură pămîntul supt roatele unor tunuri, — și toate pieriră în noapte ca niște năluci.

Moșneagul încremenise, în mijlocul cîmpiilor, cu răsufierea tăeată; stătu iar ascultînd încordat, pînă ce nu mai auzi nimic, și o luă iarăși peste miriști, ferindu-se mereu de drum. Dar deodată, dinspre răsărit, tresări o lumină, apoi isbucni un bubuit, ca un gemăt uriaș, eșit din rărunchii pămîntului, și, în noapte, trecu, peste capul bătrînului, un fișîit aspru de stol grăbit; și, după cîteva clipe, departe în marea de întunerice, zbucni un snop de fulgere. Apoi iarăși, de unde răsărise întîia lumină, scăpără a doua; și acelaș bubuit, ca un gemăt, îl izbi pe moșneag drept în inimă; și iar îi trecu peste cap fișîitul aspru de sbor pripit.

Moș-Gheorghieș, îngenuchè în hleiul moale și, scoțîndu-și căciula, își făcu cruce murmurînd :

«Doamne, fie-ți milă de noi, păcătoșii, și nu ne prăpădi, Doamne....»

Nu'și dădu sama cît a stat așa, în mijlocul cîmpiilor, trîntit jos, în noroi, cu sufletul înghețat, cu pletele spulberate de vînt, cu ochii mari la limbile de foc, cari se înălțau în zare, ca niște flamuri.

După ce amuțiră bubuiturile, moș-Gheorghieș stătu încă mult acolo, ca prefăcut în stană. Cînd se ridică, făcu mai întîi o cruce; ș'apoi plecă înnainte.

Din cînd în cînd, vîntul jilav, îi aducea miros de fum. Și cînd se iviră zorile, ca un fulger de sînge, la marginea cîmpiilor de cărbune, bătrînul cunoscă, nu departe, lunca de lîngă Comana, și se îndreptă repede spre ea.

Imprejur, cîmpiile abureau, răsufiau parcă. Și aburii în curînd se rumeniră, și dintr'o miște, o ciocîrlie, țîșni, spre tîria proaspătă tremurîndu-și rîsul subțirel. Dar nu răsăreau nicăeri plugurile, să răstoarne brazdele negre: cîmpiile se întindeau pustii pînă'n zări; și bătrînul intră în lunca umedă, mirîndu-se parcă de cîntecul ciocîrliei.

Moș-Gheorghieș se cinchi jos, pe iarba fragedă, răzămîndu-se de trunchiul unei sălcii, care îl ascundea, cu perdelele ei de ramuri, lăsate pînă'n pămînt; și, prăpădit de oboseală, cum era, adormi așa.

Cînd se trezi, trecuse de ameză. Miriștele se întindeau pustii pînă departe; nu se zărea niciăeri un om, o vită; cît se vedeau cu ochii, păreau apăsate de-o mîhnire mare, cașicum ar fi simțit, că în întunericul lor plin de sevă, în care în fiecare primăvară dormeau lanurile viitoare, — primăvara aceasta, nu aruncase nimeni un bob de grîu, un grăunte de porumb.

Cine știe unde, bătrînul zări, într'un tîrziu, mlădiindu-se pe cîmpie, ca un șarpe negru, care avea o pată albă la mijloc; și, din cînd în cînd, vedea aprinzîndu-se și stingîndu-se sclipiri vii, ca niște luminiți, pe cari le stingea repede vîntul.

Moș-Gheorghieș sta aplecat înnainte, răzemat în podul palmei, cu mîna deasupra ochilor, și privea încordat, întrebîndu-se ce poate fi.

Și șarpele se tîra, se îmlădiea, creștea, și, deodată se desluși un pîlc de soldați, cu baionetele la puști, ducînd niște țărani; și cînd se apropiară bine de luncă, bătrînul văzu cîtiva

moșnegi și trei fiicăiandri, — toți cu mâinile și picioarele în lanțuri; pășeau cu capetele plecate, într'o tăcere de moarte, și, la fiecare pas, lanțurile le zurueau trist în muțenia cîmpiei.

Moșneagul oftă, clătină din cap, și rămase cu ochii ațintiți în urma convoiului, care se depărtă încet, spre Giurgiu, și se șterse în aburul zării.

Pe moșneag începuse să'l chinuească o sete cumplită: își simțea gura uscată, gîtul uscat; se ridică în picioare, se uită împrejur, să vadă dacă nu-i pe-aproape un puț; dar cît era cîmpia de mare, nu se zărea nicăeri nici o cumpănă de fîntînă. Bătrînul întinse mîna, rupse o frunză de deasupra capului și cinchindu-se iar jos, prinse a strivi foaea de salcie între dinți și începu s'o sugă încetișor, ca să-și ogoae setea. La început, i se păru că i se mai potolește: dar, după un răstimp, își simți iar cerul gurei și limba uscate; simți arsura setei pînă'n adîncurile ființei lui parcă, și se ridică și începu să umble prin luncă, să găsească un strop de apă. Pășea adus de spate, cu gîtul întins înnainte, cu ochii și urechile la pîndă; și, din cînd în cînd, se oprea, asculta, și iar pornea prin deșișul umed al luncei, în care plutea o lumină verzue.

După ce cutreeră așa toată lunca, văzu licărind într'un desis, ca o oglingioară perdată, nițică apă într'o urmă de copită, și, lăsându-se în genunchi, se sprijini în palme și înghiți dintr'o sorbitură apa, cu noroi în două. Intrâ pe urmă iar supt perdelele sălciei și s'așeză în iarba rară, cu brațele împrejurul genunchilor.

Amurgul se împânzea ca o pulbere peste șesuri; și cîmpiile păreau mai mîhnite, mai pustii.

Moș-Gheorghieș, nu îndrăznea încă să iasă din ascunzătoare; sta acolo ca un ucigaș și aștepta să vie noaptea. Simți o durere ascuțită împungîndu-i măruntaele; întăia săgetare a foamei; ș'atunci numai își aduse aminte că nu pusese nimic în gură de două zile. Foamea îi înfingea acum parcă o ghiară în măruntae; și simțea cum, clipă cu clipă, îi slăbeau puterile, cașicum ghiara foamei i-ar fi făcut undeva o rană, prin care îi curgea, încetul cu încetul, tot sîngele. Intr'un rînd, i se păru că aude niște pași pe aproape, și inima îi aruncă un val ferbinte în tot trupul; o undă de putere, care îl zvîrli în picioare. Ascultă încordat: nu se auzea nicăeri nimic; numai susurul tainic al vîntului prin luncă, ca o șuviță subțire de apă. Eși în cîmpie întremat, ca după un păhar de rachiu

ridică ochii spre cerul întunecat, făcu o cruce și porni la drum; dar nu merse mult, și foamea, amortită o clipă de spaimă, începu iar să-l chinuiască. Ii venea acum să se plece și să ia, cu amîndouă mîinile, pămînt și să-înghită lacom, pînă cînd nu va mai simți ghiara foamei. Și cum mergea astfel, se împedică de un mușuroi, apoi de-al doilea, de-al treilea; și înțelese c'a dat peste niște cuiburi de cartofe; ș'atunci, se prăbuși la pămînt, ca asupra unui dușman pe care vrea să-l sugrume, și prinse a da aprig la o parte țărîna jilavă, cu degetele încovoiate ca niște ghiare; și cînd ajunse la cartofe, începu să muște din ele sălbatec, să le înghită cu pămînt cu tot; răscoli apoi al doilea cuib, al treilea. Și cînd își simți pîntecele plin, se ridică și plecă înnainte, sprinten, înviorat. Pășea acum cu un fior de fericire în tot trupul, cu un fior pe care îl simțea izvorînd din pîntecele plin de cartofe crude și curgându-i prin vine ca un pîrîiaș cald.

Intr'un tîrziu, văzu departe, în noapte, clipind cîteva luminiți. ca niște stele căzute pe cîmpia neagră; auzi lătrînd, cine știe unde, niște cîini; și pripi pașii, se depărtă repede. In curînd lătrăturile nu se mai auziră: îl învălui iar muțenia largă a țarinilor, în care opincile lui fî-

șieau aspru prin miriști. Apoi pieriră și luminile; și, cît vedea cu ochii, jos nu licărea nici un opaiț, sus, pe cer, nici o stea.

Cum mergea așa, se opri, deodată, ca izbit în piept de-o mîină nevăzută: de undeva veneau niște glasuri, și drept înaintea lui, nu departe, zări mișcîndu-se niște umbre. Cineva aprinse o țigară, apărînd flacăra chibritului cu mîinile făcute găvan, trandafirii în bătaea văpăii, și 'n noapte se rumeni un chip, luciră niște trese. Apoi chibritul se stinse și fața și mîinile se șterseră; rămase numai un punct de foc, care, din cînd în cînd, creștea, și rumenea, o clipă, o mustață și un nas. Pe urmă, prinseră să sune niște pinteni, și punctul de foc începu să rătăcească de colo-colo, ca un licurici zburător.

Lui moș-Gheorghieș îi trecu peste frunte o suflare de ghiață și se piti iar la pămînt.

Un glas aspru întrebă:

«Gata?»

Atunci numai desluși moșneagul opt pete negre, ceva mai departe, înșirate una lîngă alta.

În clipa următoare, un glas tînăr răspunse:

«Gata, s' trăiți»...

Și glasul aspru izbucni înăbușit:

«La oochi... Dați... foc»...

În aceeași clipă, aproape, întunericul tresări ca de niște clipiri de fulgere; peste cîmpie se revărsă o trosnătură scurtă; răsună un vuet în-năbușit, făcut din mai multe vuete,—un vuet de trupuri cari se prăbușesc la pămînt; se înălță un răcnet de durere: un alt foc bubuî scurt, fără răsunet; și țipătul amuți pe dată, cașicum ar fi astupat cineva cu palma gura care țipa.

Bătrînul închise ochii și își vîrî fața în țărînă; își auzea bătăile inimei sunîndu-i în urechi ca niște lovituri de mai.

Glasul aspru se înălță din nou:

«Hai, dați zor, că ne-apucă ziua-aci»...

Și repede porni un huruit de bulgări.

Cînd ridică bătrînul capul, umbrele se ștergeau în noapte.

Moș-Gheorghieș stătu pînă cînd amuțiră pașii și porni înaintea.

Cînd se iviră zorii, ca niște grămezi de jăratec, în fundul cîmpiilor întunecate, bătrînul ajunsese la marginea Bucureștilor. Auzi scîrțit de care, glasuri; un cîine lătra undeva întărtat; aproape, se deschise o ușă, s'auzi o tuse.

Ca un vuet depărtat de valuri, venea zvonul nesfîrșit al deșteptării. Și deodată izbucni, ase-

menea unui muget de taur, chemarea unei fabrici; apoi, din altă parte, se ridică altă buciurare, ca un răspuns; și, în curînd, toate fabricile se treziră, prinseră a-și înălța de pretutindeni chemările; își topiră mugetele într'un imn larg, care acoperea toate vuetele, spărgea, parcă, zările; se ridica spre cerul limpede, din coșurile negre, ca un imn izvorît dintr'o orgă uriașă; ca o cîntare de slavă, pe care orașul o înălța soarelui:

Moș-Gheorghieș, pășea repede printre casele turtite, îngropate în pămînt, pîtite ca de teama cuiva. Și încurînd se trezi la obor, printre carele de fîn și lemne.

Moșneagul se opri lîngă o cișmea, s'aplecă, și bău lacom, cu înghițituri repezi, sorbi îndelung, fără să răsufle; și cînd se ridică, își trase odată adînc sufletul și-și șterse mustața albă, cu dosul mînei. Și porni înnainte.

La o răspintie, întrebă pe un gardist unde stă deputatul; dar gardistul habar n'avea: îl măsură, din creștet pînă-în tălpi, bănuitor; și moșneagul grăbi pașii, neliniștit de privirea sfredelitoare a sergentului.

Rătăci toată ziua flămînd, întrebînd pe tre-

cători: amețit de larma, de îmbulzala de pe u-liți; sperieat de ochii cercetători ai gardiștilor, cari se uitau lung după moșneagul acesta plin de noroi, cu umerii obrazilor ascuțiți, cu ochii duși în fundul capului; după bătrînul acesta deșirat, care pășea cu genunchii încovoiați, — gata să cadă parcă, — cu gîtul întins, ca într'o gură de ham, cu o lucire de nebunie în ochii deschiși mari.

Tîrziu, după aprinsul lumînărilor, îl nemeri pe deputat. Urcă niște scări de piatră, cu cuș-ma'n mîină, și bătutu la ușă, întîi încet, cu sfială, apoi mai tărișor.

De jos, pe-o fereastră deschisă, veneau rîsete și vorbă și țacănit de furculiți și un miros cald de bucate. Nările moșneagului se lărgeau, sorbeau adînc mirosul acesta bun, pe care limba îl gusta parcă; moș-Gheorghieș înghiți, ca și cum mirosul s'ar fi prefăcut în mîncare în gura lui flămîndă.

O servitoare, c'o bonetă albă pe creștetul capului, deschise ușa, își plecă ochii asupra opincilor pline de noroi și întrebă răstit:

«Ce vrei dumneata?»

— Vreau să vorbesc ceva cu domnul *depotat*, făcu moș-Gheorghieș.

Ușa se închise și moșneagul rămase cu cușma'n mîină, cu capu' alb plecat, și iar îi gîdili nările, limba, cerul gurei, mirosul cald al bucatelor.

După un răstimp, ușa se deschise ca de furtună, și domnul deputet, un om cărunț, cu nițică burtă și bărbie, se ivi în prag, cu șervetul la gît, și întrebă grăbit, cu gura plină:

«Ce veste-poveste, moșule?»

— Apoi, sărut mîina, începu moșneagul învîrtindu-și cușma; eu sînt din Mirești, am venit la d-voastră să vă fac o rugăciune, că știu că sînteți omul lui Dumnezeu; am dat peste mare foc, domnule depotat...

— Ce foc, moșule? Spune; dacă ți-oi putea fi de vr'un folos, cu dragă inimă (Aici domnul deputat, care era avocat, se gîndi: «O fi vr'un proces mai gras...»)

— Apoi, iaca, pentru ce-am venit la d-voastră: boeru' a trimis soldați să mă ridice de-acasă și să mă ducă la curte, să mă bată cu trăgătorile, să mă-împuște, să mă-închidă, — nu știu, păcatele mele, ce să facă cu mine... Și eu, Dumnzeu de sus e martor, nu mă știu vinovat cu nimic...»

Domnul deputat se încruntă:

«Spune, moșule, mai repede, că, vezi, că m'am sculat dela masă...»

— Și am venit la d-voastră, grăi moșneaguli; să vă rog, să-mi dați o scrisoare, precum că nu-s vinovat și să mă lase 'n plata lui Dumnezeu...»

Domnul deputat zîmbi:

«Da ce-s eu, Vodă, moșule, să dau poruncă, să nu te-atingă nimeni... Da știi că ai haz...»

Să gîndi apoi, că i-ar putea scrie un rînd arendașului, pe care îl cunoștea de pe vremea alegerilor; dar își zise repede:

«De unde știi eu, că nu-i vinovat moșneagul cu ceva; ce să-i iau eu apărarea și să-l supăr pe arendaș, care s'a purtat foarte cum se cade cu mine în alegeri și de care am să mai am nevoie... Să creadă omul că-s vre-un împușcă'n lună, și să-mi poarte Sîmbetele în alegeri...»

Și scuturînd din cap hotărît:

«Nu, moșule, cu dragă inimă ași face ceva pentru dumneata, da n'am cum...»

Și simțind mirosul mîncării, se încrută iar, și făcu grăbit, cu o tresărire de mînie-în glas:

«Fă și d-ta cum te-o îndrepta cel de sus...»

Și izbi ușa.

Bătrînul rămase cu ochii ațintiți asupra ușei, prostit, amețit; i să părea că se 'nvîrtește scara

cu el, și se prinse de parmaclîcul de fer; apoi coborî scările, cu capul plecat, cu cușma-în mînă, și porni așa, cu capul gol, pe uliți, în neștire.

Un trecător se opri în drum și se uită lung după moșneagul acesta slab ca o umbră, care mergea descoperit, ca după mort. La un colț de uliță, un pungaș îi smuci moșneagului căciula și răcni, în rîsul cîtorva haimanale:

«Ia să vedem, e sărbătoare mîine, moșule...»

Și izbi cușma de caldarîm.

Moș-Gheorghieș clipi din ochi, cașicum ar fi intrat dintr'odată din întuneric la lumină, și aplecîndu-se, își luă căciula, ș'o puse, în cap, fără să zică nimic, și se depărtă urmărit de hohotele haimanalelor.

Pe ferestrele deschise, isvorau, îi eșeau parcă în cale, ca să-și rîdă de el, să-i ațîțe foamea, mirosuri de mîncăruri. Vedea fețe vesele în jurul meselor albe, pe cari scînteau păharele cu vin, aburiau farfuriile cu bucate. Și bătrînul simțea crescînd, de undeva, din adîncul ființei lui flămînde, o ură de moarte împotriva celor ce rîdeau fericiți împrejurul meselor pline; simțea încordîndu-i-se brațele batrîne, strîngîndu-i-se pumnii păroși, cu palmele bătătorite.

Și cum mergea așa, la o cotitură, îl izbi un

miros cald, bun, proaspăt, de pâine; îi intră parcă, pînă-în fundul pîntecelui gol; și moș-Gheorghieș trecu pe lîngă o brutărie, cu tă-raba și polițele pline de pâini și franzele ru-mene, cari păreau că zîmbesc fericite în lumină.

Moșneagul își pipăi chimirul, dar își aduse aminte că n'are nici un gologan, și păși înna-ante, urmărit, chinuit de mirosul cald de pâine. Și, deodată, își scoase căciula și întinse mîna bătătorită; mîna care nu cerșise niciodată; o întinse umilit către un domn gros, — care își ducea cu mîndrie pîntecelul și nevasta, prăvă-lit pe spate, — și murmură, cu ochii arzînd ca de friguri:

«N'am mîncat... de...»

«Domnul îl înțepă parcă, cu ochii lui mă-runți, cufundați în grăsime, și se răsti:

«Nu ți-e rușine obrazului, mă, să cerșești? Văd că nu-ți lipsește nici o mîna, nici un picior... Haide, pleacă deaci...»

Ca niște palme îl izbiră vorbele acestea pe moșneag; și moș-Gheorghieș se depărtă repede și coti pe-o uliță întunecoasă. Măcar că nu mai ajungea acum pînă la el mirosul pâinei, tot îl simția în nări, în gură; îl simția că-i intră pe gît, pînă în adîncurile ființei lui chinuite de

foame; îl simția cu atîta putere, că parc'ar fi frînt în mîini o azimă fierbinte, și-l izbeau aburii drept în față. Auzi apropiindu-se niște pași și se lipi de un gard, în umbră, și întinse a doua oară mîna; dar nu mai îndrăzni să îngîne niciun cuvînt; și trecătorul grăbi pașii, și se făcu, repede, nevăzut, la colțul uliței. Bătrînul se deslipi de lîngă gard, și eși în lumina străzii din care fugise. Mirosul pîinei îl chema de departe, nu-l lăsa să plece înnainte; și moș-Gheorghieș trecu iar pe lîngă brutărie; atinse aproape, cu mîneca minteanului, taraba încărcată și, după ce se depărtă cîți-va pași, se opri și se uită împrejur, cu o privire furișată, ascunsă, și se întoarse îndărăt. Cînd fu lîngă brutărie, se alipi binișor de tarabă, privi cu coada ochiului: stăpînul, un om cu obraji roșii, mari, crescuți ca niște pîini, își număra banii; moșneagul întinse mîna, luă o pîine, o strecură subsuoară și pripri pașii; dar, deodată, se înnălță un glas tăios de femei:

«Ei, domnule, ți-a furat o pîine».

Bătrînul își încleștă mîna așa de tare în pîine, că-i intrară degetele în miezul ferbinte, — și începu a fugi. Auzia în urmă pași, fluerături, țipete, larmă :

«Puneți mîna pe el; a furat o pîine...»

Bătrînul fugea, cu sufletul înghețat, înfin-
gîndu-și tot mai adînc degetele în miezul fer-
binte, din care trupul lui flămînd sorbea, parcă,
puteri. Dar, deodată, simți la spate, un gîfîit,
și o mîna îi căzu, grea ca de plumb, peste
umăr și-i înfipse unghiile în carne; un pumn
îi căzu ca un ciocan în creștet, și moșneagului
îi năluci pe dinaintea ochilor o perdea de sînge
și căzu grămadă jos; văzu, ca printr'un fum,
brațe negre înnălțîndu-se, lovindu-l; simți în
gură ceva cald; apoi toate se turburară, se ri-
sipiră ca o negură, se șterseră. Simți că-l ia o
apă lină, închise ochii, și se lăsă, cu capu 'n
piept, pe-o coastă, pe caldarîm,—și rămase așa,
nemișcat, cu obrazul culcat pe brațul întins, cu
degetele încleștate în pîine, cu o şuviță neagră
de sînge pe bărbie.

CUCOANA SULTANA

Moș-Prisăcaru dăduse o raită prin vie, cu pușca'n spate, cu cușma plesnită pe ochi, și acù se așezase la sfat, între argați, cu luleaua-între dinții înegriți și știrbi.

În fund, pe cerul albastru-închis, se lămureau, mohorîte, curțile boerești, cu acoperișul țuguat, cu gura neagră a pivniței, supt pridvorul cu bolțile răzemate pe stâlpi scunzi.

Nasul moșneagului, se ițea din cînd în cînd, din întuneric, trandafiriu în lumina cărbunelui din lulea, care, cînd trăgea moș-Prisăcaru mai vîrtos, se deschindea în noapte ca un ochi de aur:

«Ce știți voi, mă băieți, nu știți nimic, făcu, într'un tîrziu, moșneagul, cu dispreț. Aveți voi la știință, bre, că'n beciul curților acestora, i-o stafiie? Habar n'aveți; de unde să știți, dacă vă culcați odată cu găinile. Eu am văzut-o, măi ea așa, cum vă văd acù pe voi. Eu mă uitam la ea și ea se uita la mine cum să zgîște

acù la mine blăstămatu de Chivu, — și eram un boț cu ochi numai... Cum îmi era mie obiceiul, de mă țineam scai de bunicul, Dumnezeu să-l erte, — într'o seară, cînd l'am văzut că-și ia pușca din cui și intră în vie, m'am luat și eu după el ca un mînz. După ce-a dat cîteva tîrcoale prin vie, cum îi era treaba, — s'a culcat supt o căpiță. Dacă l'am văzut că se culcă, m'am strîns și eu covrig la spatele lui, m'am înfășurat bine în antereuaș, și osenit cum eram, cît ai scăpăra, m'a furat somnul. Cît oi fi dormit, nu știu. Cînd am deschis ochii, deasupra curților, răsărea luna. Și cum stam eu așa, cu ochii la casa boerească, mi-am adus aminte de ce ne povestea, într'o seară, bunicu, ș'atunci parcă mi-a stat inima de frică; parcă s'a făcut mititică și s'a pitit ca o gînganie spe-riată. Cum stam eu acolo, ghemuit, ca un pui de bodaproste, am prins a întinde binișor mîna, să-l clatin pe bătrîn și să scîncesc: «Bunicule-bunicule..» — da'n'am apucat nici a scînci, nici a'l atinge, ș'odată mi-a rămas încremenită mîna, la jumătate de cale: în gura pivniței, în bătaea lunei, sta ca o stană, o namilă de Cercez, c'o cușmă albă cît o baniță c'o barbă cît un măturoi, revărsată pe piept, cu mondirul plin

de fireturi, și se uita la mine, cu niște ochi ca doi cărbuni aprinși...»

Aici moșneagul, după ce și arătă iar nasul în rumeneala lulelei, zise:

«Hei, ce știți voi, măi băeți; nu știți nimic.. Știți povestea cu cucoana Sultana? — n'o știți... Știți cine a fost cucoana Sultana? — habar n'aveți... Bre, ci-că muere cu *coraj*, ca cucoana Sultana, nici n'a fost, nici n'o mai fi, — dar nici trupeșă și frumoasă ca ea, mai ba... Ea, spunea bunicu, c'a stăpînit, înnainte vreme, meleagurile, acestea; ea singurică, cu capu' ei de femeie,—că bărbată-su, repede și de grabă, a închis ochii. Iîra, mă rog, o șerpoaică de femeie, cît un plăeș, ș'avea o față albă și niște ochi negri, mămulică, să'i scoată și pe sfinți din minți. Și cîtă boerime n'a umblat val-vîrtej s'o ia; cîte butci, cu telegari înnaintași, n'au intrat, ca un vînt năprasnic, pe poarta curților *istora*; de cîte ori n'a clocotit satul de harapnice și zurgalăi... Aș! pe toți ia trimis la plîmbare; că vedeți, ea ci-că s'avea bine cu'n flăcău dela curte; cu unul Neculai Pristavu: un zdrahon cît un munte, cu fața cum îi cașul și cu niște plete ca pana corbului.

Dimineța, cînd se zărea de ziuă, cucoana

Sultana se arăta în cerdac, cu cizmulițe de piele rusască, cu pinteni de argint, c'o pălărie bărbătească, de catifea, așezată cam pe-o ureche, și cu harapnicu'în mîină, cu codiriștea ferecată cu un șarpe de aur — și striga odată voinicește: «Gata, Neculai? — Gata, duduțuță!»! Și cît ai bate'n palme, Pristavu se înfățișa cu doi cai mărunți, negri ca tăciunele, cu coamele crețe. Cucoana Sultana cobora sprintenă scările de piatră, și durițele zimțuite sunau dulce; își încleșta stînga-în coamă, punea piciorul în scară, și, cît ai clipi, era călare, bărbătește. Abrașă femeie! Ci-că toată ziulica, măi creștini, umbla în buestru printre lanuri, dreaptă'n șea ca un voinic, c'o mîină'n șold, cu pălăria pe ochi, cu Pristavu după ea, ca o umbră.

Acù, iacătă că, într'o toamnă, se umple satul de Muscali și la curte s'așează tablabașa vreo zece Cerchezi ș'un ofițer cîrn c'o cușmă cît o stamboală și c'o barbă cît o mătură. Repede și degrabă, ofițerul a început a-i face ochi dulci cucocnei Sultanei. Cînd o vedea, numai ce ducea o mîină la inimă și dînd ochii peste cap, ofta din băerile inimei: «*Liubliu te be, halubușca...*» Adică: «Te iubesc, hulubițo»... Iar cucoana Sul-

tana îi întorcea spatele și, intrînd la ea în odae, îi trîntea ușa-în nas și trăgea zăvorul.

Rusu, dacă vedea așa, eșia în cerdac și prindea a se purta pe dinaintea ferestrii ei, oftînd avan, și, țuguindu-și gura, îi trimetea hojma sărutări, ia așa, cu două degete, cum trimet boerii.

A trecut așa, ca vreo două săptămîni, și Rusu, decît își făcea samă; se frămînta ca pe jăratec și se topea pe picioare, vîzînd cu ochii.

Intr'o noapte tîrziu, — o fi fost după miezul nopții, poate, — cucoana Sultana aude prin tindă pintenii Muscalului: «zur, zur...» ș'odată răsună trei bătăi încete-în ușă: «cioc-cioc-cioc...», ș'apoi îl aude pe Rus murmurînd încetișor:

«*Liubliu te be, halubușca...*» și, după un răstimp:

«*Atvari dvari...*» Adică: «Deschide ușa...»

Mai trec așa cîteva clipe, și iar:

«*Atvari, dvari, halubușca...*»

Da cucoana Sultana, nici pis. Rusu-începe a mormăi mînios. Cucoana Sultana, pace, nu se clintește. Ș'odată prinde Muscalu a trînti cu pumnul în ușă; apoi cu cizmele, — să spargă Rusu ușa și pace... Atunci cucoana Sultana, dac'a văzut ș'a văzut, că se 'ngroașă gluma, a

întins mîna, a luat, din peretele încărcat de hangere și pistoale, un junghiu ferecat în argint, ș'a răsărit în prag, așa cum se găsea: numai în cămașa de borangic, cu părul desfăcut, revărsat pe spate, ca o beteală în lumina candeliei. Muscalu-atunci s'a prăvălit innăuntru ca un mistreț. În aceeaș clipă, în întuneric, a sclipit ca o frîntură de fulger, și Cerchezul a deschis brațele, — s'o cuprindă parcă — și s'a prăbușit pe spate; — ș'a rămas așa neclintit, cu brațele întinse-în lături, ca o cruce...»

C O M O A R A

Pe-o alee singuratică din Cişmigiu, se primblă, pe dinaintea unei case cu ferestrele-în grădină, o bătrână, cu părul alb colilie, supt capela bătrînească, legată pe supt bărbie. Păşeşte mărunt pe nisipul aleei, cam aplecată înnainte, sprijinindu-se în umbrela veche, eşită de soare. Din cînd în cînd, întoarce capul spre o fereastră din dreptul unui plop, parcă ar vedea pe cineva la geam. De vre-o două ori s'a oprit, o clipă, în dreptul geamului. Apoi s'a aşezat pe o bancă.

Amurgul părea că izvorăşte din pămînt, ca un abur, care cucerea, încetul cu încetul, trunchiurile negre ale sălciilor uriaşe şi ale castanilor înfloriţi; gonia lumina, ce fugea spre creştetul copacilor şi, de ce se urca mai sus, era mai aurie: caşicum s'ar fi îndesit, s'ar fi strîns din ce în ce mai mult, ca să încapă pe locul tot mai mic care-i rămînea.

În curînd umbrele amurgului învăluiră copacii, de jos pînă 'n vîrfuri; şi norii cari plu-

teau, ca niște nave de aur în văzduhul limpede, păreau închegați din lumina gonită de pe pământ.

În grădina plină-acum de taina sării, numai pe flori părea că mai rămăsese lumina zilei.

În umbra unei alei, rătăceau, ca o singură ființă, doi îndrăgostiți; pe o bancă, altă pereche, sta mână-în-mână, cu ochii ațintiți departe; stăteau neclintiți ca niște stane, cașicum sufletele lor înlănțuite în înbrățișarea dragostei s'ar fi înălțat în seara albastră.

Bătrîna, care visa pe bancă, voise să treacă numai prin grădină, ca să scurteze din drumul spre casă; și de data asta, s'a întîlnit cu zăbava,

Umbrele amurgului, taina care învăluie aleele, miresmele umede ale Cișmegiului, lacul, cu lebedele care plutesc solemne pe luciul apei, toate s'au sfătuit, parcă, să n'o lase pe bătrîna să plece acasă; s'o turbure, să-i răscolească visuri vechi, să-i cheme trecutul îndepărtat; și s'o ție multă vreme încremenită pe banca aceia stîngeră.

De demult, cînd era fată de nousprezece-douăzeci de ani, a stat în casa de colo. Ii zărește ferestrele licărind. printre frunzarele întu-

necate, pe cari seara le-a umplut c'o pubere de cărbune parcă.

Acolo a fost odăița ei de fată, după fereastra dinaintea căreia s'a oprit adinioarea de două ori.

Seara, îi plăcea să deschidă geamul și să stea pînă tîrziu, cu ochii la lebedele și la bărcile de pe lac; la îndrăgostiții dintr'o luntre, ori la vreo pereche care rătăcea, departe de lume, în fundul unei alei.

În toată ființa ei simțea o turburare neînțeleasă; ceva ca o așteptare nelămurită, ca o beție dulce. Și atunci adierile grădinei treceau ca mîngîierile unor mîini nevăzute, îi strecura prin vine un fior; și dînsa, închizînd ochii, sorbea adînc miresmele puternice.

Intr'una din seri, pe cînd sta astfel, la fereastră, o făcu să tresară niște pași, și cînd coborî ochii, întîlni privirile unui necunoscut care trecea agale, cu o carte-în mîină; și, la privirea aceasta stăruitoare, simți că-i năvălește sîngele în obraji și fugi. Apoi, după un răstimp, veni tiptil, și-l văzu, de după perdea, întorcîndu-se înapoi, cu ochii la geam; și era cît pe ce să pufnească de rîs, cînd îi auzi pașii supt fereastră. După ce trecu, se răzema de prichi-
ciul ferestrei, și-l petrecu cu ochii pînă-l văzu

că se întoarce iar. Atunci se ascunse din nou, după perdea, și când îi auzi iar pașii scîrțîind pe supt fereastră, îi veni să strige: «Cu-cu...»

În noaptea aceea, nu putu dormi; se învîrți în așternut ca pe jăratec, până tîrziu.

Afară era lună, ca ziua, și geamurile luceau ca niște plăci de argint. Pe ostrov, cînta orchestra vestită a lui Ciocîrlie.

Se sculă din pat, și se duse la fereastră; și stătu mult, cu fruntea răzemată într'o mîină, în răcoarea umedă a nopței. Dela geam, ostrovul plin de lume, părea în lumină, o grădină cu crizanteme uriașe.

Bărcile treceau prin umbră, negre ca de cărbune; prin lumină, albe ca zăpada.

La debarcader, luntrile stăteau ca niște pești năstrușnici, eșiți la lumină.

Și dînsa simțea în suflet un gol, o părere neînțeleasă de rău; și se pomeni, într'un tîrziu, plîngînd încetîșor, fără pricină.

A doua zi, cum se trezi, alergă la oglindă și se peptănă c'o grijă deosebită: își prinse apoi un trandafir în păr, își zîmbi și începu a se îmbrăca cîntînd.

În ziua aceea alergă de mai multe ori la oglindă și-și potrivea părul, și pînă în seară umblă

fără astîmpăr prin casă. Cum prinseră a se aşterne umbrele amurgului, se aşeză la geam.

Auzi un pas, şi inima începu ai bate grăbită: pe alee trecu, tîrîndu-şi imineii, finaragiul grădinei, cu prăjina, în vîrfurile căreia tremura o lumină de candelă. O părere uşoară de rău, îi încetini bătăile inimei. Dar, deodată, pe cînd urmărea, cu capul plecat pe-o mîină, o lebadă singuratecă pe lac, auzi chiar supt fereastră nişte paşi, şi ochii i se întîlniră cu ochii necunoscutului de eri: nişte ochi neobişnuit de mari şi de negri, — îi văzu bine acum, căci numai fugi, ca rîndul trecut, — nişte ochi, în cari se oglindea parcă toată melancolia grădinei.

Necunoscutul păşi agale pînă în capătul aleei, apoi se întoarse, cu capu-înclinat pe un umăr; şi-i simţi privirile de departe, învăluind-o.

În aceeaşi clipă, trecu la braţ, încet pe gînduri, o pereche tînără, şi amîndoi o urmăriră pînă departe. Şi cînd se priviră iar, îşi zîmbiră fără să vrea. Şi așa, din senin, simţi dintr'o dată, că o cuprinde o milă nemărginită de străinul cu ochii negri, de străinul singuratic.

Îl vedea în fiecare seară. O fericire mare îi năvălise-în suflet, ca o cascadă de lumină; şi toată ziua cînta voioasă, ca o păsărică într'o

rază de soare. Și cînd o căutai, se gătea la oglindă, cu ochii albaștri scînteind ca două safire: își zîmbea, făcîndu-și gurița mică, ca o cireașă; își tremura alene genele mătăsoase, ca de fiorul unei sărutări; se privea, cu coada ochilor, șireată; s'așeza la oglindă, cu capul răzemat într'o mîină, ca la geam, și-și lua o mutră plină de melancolie; și deodată o pufnea rîsul și sărea dela oglindă murmurînd:

«Vai, ce nebună sînt!»

Cînd era vreme rea, însă, sta mîhnită, ca o vrabie în ploaie. Pe fereastră lunecau încet lacrimile ploii.

Grădina era pustie, lacul turbure, și copacii, cu crengile grele de apă, aplecate, păreau mîhniți de pustiul aleelor.

Cînd se lumină, îi venea să joace de bucurie singură, ca o nebună. Ii venea să bată-în palme și să strige: «Am să-l văd; am să-l văd...»; să se coboare în grădină, și să îmbrățușe copacii plini de mustul pămîntului; să se dea de-a dura, ca o jivină, prin iarba fragedă.

Deschidea fereastra, și nările i se umflau și peptul involt i se ridica, să rupă, parcă, piepții de mătase.

Cum se așterneau umbrele amurgului, dînsul

răsărea în capătul aleii. Acuma, cînd trecea, dacă nu era nimeni pe alee, murmură :

«Bună seara» apoi mai încet: «Ce dor mi-era de tine... Ce dragă-mi ești...».

Și vorbele acestea, răsuna, în sufletul ei, limpede, melodios, ca niște picușuri într'o boltă de piatră; și închideau în ele, întotdeauna, aceeași vrajă, aceeași dezmerdare, aceeași beție, același fior, care-o făcea să închidă ochii, ca de arsura unei sărutări, să soarbă mai adînc mireazma amețitoare a teilor.

După vre-o săptămîină-două, începu a fi mai îndrăzneț; venea și noaptea tîrziu, după ce adormeau toți ai casei, și zvîrlea cu nisip în geam, pînă cînd se deschidea fereastra, și izvora, din întuneric, ca o lumină, umbra ei albă.

Copacii se înălțau negri ca niște pete de întuneric mai adînc; lacul licărea ca o oglindă de păcură; și luminile felinarelor tremurau în adînc, — unele ca niște șiraguri de stele, din cari se desprindea cîte o stea și picura în noaptea lacului; altele ca niște clituri de tîmpii de aur, din cari, din cînd în cînd, cădea, cîte una la fund.

De cîteva nopți, o ruga să se coboare în grădină; dar ea răspundea, întotdeauna, cu aceeași

hotărîre, că nu se poate. Cîte odată, o cuprindea o milă nespūsă, cînd îl vedea, în noapte, singur, în grădina pustie; și atunci îi venea să se coboare, și să-l mîngîie și să-l strîngă la piept și să-l sărute pe frunte, ca pe un copil părăsit; dar o oprea o frică tainică, izvorîtă de undeva din adîncul ființei ei, ca o aburire rece de vînt, care-i trecea peste inimă.

Intr'o noapte, adormise așteptîndu-l. Intr'un tîrziu, i se păru, că aude un sunet tainic în geam, și se înnălță într'o mînă, ascultă, și auzi iar sunînd ceva, — acuma limpede, în tăcerea adîncă a nopții; și coborîndu-se din pat, păși în vîrfurile pantofilor pînă la fereastră. Innainte de a deschide, rămase, o clipă, încremenită în fața frumuseții dumnezeiești a grădinei. Pretutindeni, prin alei, plutea o pulbere viorie, luminoasă, scînteetoare, ca o pulbere de nestimate. Și între sălciile, cari în lumina aceasta păreau de cărbune, lacul ardea ca o tipsie de argint, din care izvora, parcă, toată lumina care umplea bolțile aleelor; iar podurile se bolteau ca niște arcuri de abanos.

Și cînd deschise fereastra, mirezmele teilor o amețiră; cașicum vrăjiți și ei de noaptea aceasta, — pe care Dumnezeu o aszvîrlise ca

pe un diamant uriaș pe pământ —, își înălțau mirezmele, ca o jertfă, ca un psalm de laudă.

Și cînd dînsul murmură:

«Nu fii rea, haide, coboară-te...» dînsa nu mai stătu o clipă în cumpănă; lacul, lebedele, mireazma teilor, aleele, — toată grădina o chema. Iși luă șalul și coborî ca o lunatecă scările. Și cînd deschise porțița și răsări, albă ca o statuie în lună, dînsul se prăbuși la picioarele ei, și strîngîndu-i-le în brațe, ca un eșit din minți, prinse a-i săruta nebun pantofii de atlas; pantofii ei mici ca condurii cenușăresii.

Dînsa simția, ca într'un vis, gura lui de foc, gura lui lacomă, rătăcind tot mai sus, peste carnea ei caldă, învăluindu-i tot trupul în sărutări de foc; și de fericire în venea să țipe; toată ființa ei înfiorată îi svîrlea în gură un țipăt, pe care-l ucidea între dinți.

Și cînd gura aceasta sălbatecă ajunsese la gura ei mică, se opri mult, ca la un loc de popas; în sărutarea aceasta, părea că voește să-i soarbă sufletul; în ea, sufletele lor se sărutau, se îmbrățișau, se încleștau, — voiau parcă să se smulgă din temnițele trupurilor, să se topească unul în altul, să facă pe vecie un singur suflet.

Apoi, într'un tîrziu, prinseră a rătăci strînși

la braț, prin pulberea lunei, pe supt bolțile grădinei, cari întindeau deasupra capetelor lor horbate negre. Cînd scăpăta asupra lor, prin frunzare, o rază a lunei, — pe umere, li se așeza ca o zăpadă albastră; părul ei bălai se aprindea în umbră; cerceii, inelele, fulgerau întunericul; pantofii albi căpătau o lucire de argint.

Se așezară pe o bancă, în lumina lunei, ca pe o laiță de marmoră.

La cîțiva pași, se ridica un tei încărcat de floare, și floarea părea, în lumină, de fildeș.

Dînsa sorbea cu lăcomie mireazma umedă a teiului, pe care o simțea parcă curgîndu-i, pînă în adîncurile făpturii sale, îmbălsămînd-o toată, ca pe un fagure.

Dînsul murmură:

«Ce-ar fi, dacă ne-am primbla cu barca? Hai, să ne primblăm...»

Ea se supuse; și, ca într'un vis, păși la brațul lui, printre răzoarele de flori, pînă la bărci.

Dînsul îi ajută să se sue într'o luntre; sări sprinten alătura, desprinse barca dela mal și, prinzînd vîslele, se lăsă pe spate, și luntrea se depărtă ușoară de țărm, într'un freamăt dulce de unde, făcînd să se clatine, să joace, toate

luntricele de lîngă mal și sfărămînd apa, pînă departe, în nenumărate oglingioare de aur.

Barca luneca în freamătul ușurel al apelor, însemnînd în urmă o brazdă lungă de jar; iar din vîsle, cînd se înnălțau, boabe de apă picurau scînteind în lună ca niște pietre scumpe. Și pînă tîrziu rătăci barca singuratecă; pluti fără țintă, ca o pasăre uriașă, pe care n'o lăsa să doarmă văpaea lunei.

La noaptea asta de nebunie, se gîndea acum bătrîna, care se așezase mai la o parte, pe o bancă din Cișmigiu; la noaptea aceasta dumnezească, pe care o purta în cea mai adîncă tainiță a sufletului, ca pe o comoară.

Se gîndea că nu i-a părut rău niciodată de nebunia aceasta; că ea a fost singura fericire mare din viața ei necăjită.

Dînsul, dela o vreme, a început a veni din ce în ce mai rar, pînă cînd n'a mai venit. Dînsa, o lună a fost între viață și moarte; prin ființa ei a trecut un vifor, care i-a lăsat sufletul gol; a lăsat în urmă un pustiu, în care mai trăia numai ura ei, ca o fiară. Apoi rana, — prin care cursese parcă tot sîngele din trupul ei tînăr, — s'a închis. Ura a adormit; și acum, de mult, o simte c'a murit. Pe dînsul, la început,

la mai zărit de cîteva ori pe stradă, la teatru; apoi nu l'a mai văzut, nici n'a mai auzit de el.

Trăește, nu mai trăește? Nu știe. Poate că după ce s'au așternut ani mulți la mijloc, după ce vremea le-a nins părul și ș'a însemnat eroglifele pe fețele lor, — poate, că, într'o zi, au trecut unul pe lîngă altul și nu s'au mai cunoscut.

Ea s'a măritat cu un om care a făcut din viața ei un pustiu. A venit într'o zi un copil, ca o undă de lumină în viața ei; dar n'a avut noroc de el: copilul a murit, raza de soare s'a stins, și de atunci altă rază nu s'a mai aprins în întunericul vieții ei.

Parte de fericirea copilăriei n'a avut, căci mama ei a murit așa de tînără, încît ea nici nu-și aduce aminte de dînsa; și tatăl ei a adus repede o străină în casă, — o străină, care întotdeauna o privea cu ochi plini de ură și n'a avut niciodată o mîngîiere, o vorbă bună pentru ea.

De aceea, pururea are să binecuvînteze noaptea de rătăcire; noaptea în care ș'a dat trupul și sufletul aceluia care a părăsit-o.

Și cîte odată, cînd stă seara tîrziu, în lumina tristă a lămpii, singură în casa pustie, își amin-

tește de noaptea aceasta; și atunci o desgroapă din chilioara ei adîncă, cum își desgroapă, din cînd în cînd, avarul comoara, — și stă așa neclintită, cu ochii albaștri în gol, pînă cînd ușa se deschide și intră'n casă un bătrîn cu fața aspră.

O UMBRĂ

Nu știi ce anume mi-a trezit amintirea aceasta dureroasă. Poate țîriitul jalnic al ploii, care, uneori, aduce cu un suspin; poate lumina turbure, mohorîță, care plutește azi în casă, ca o ceață; poate mirosul de frunze veștede, ce-mi vine pe fereastra deschisă, — mireazma aceasta de toamnă, care-mi strînge inima... Cine știe, ce anume mi-a adus azi umbra chinuită a lui Ioan Vameșu.

Gimnaziul l'am făcut într'un tîrgușor din fundul Moldovei. Stam la gazdă la o profesoară, Elisa Vameșu. Bărbatul ei era cu mintea rătăcită de cînd îl dăduse afară din slujbă. Auzisem că-l îndepărtase fără nici o vină, așa cum se lasă pe drumuri în această binecuvîntată țară. Și iată că astăzi, fără să știu de ce, mi-a răsărit în minte umbra dureroasă a bolnavului, și-l văd limpede, cașicum ar fi aevea înaintea ochilor mei: deșirat, adus de spate cu o lumină de rugă în ochii albaștri-șterși,

cufundați în orbite-adânci, cu mînille atîrnînd moi de-alungul trupului; îmbrăcat pururea într'o redengotă roasă, pătată, cu niște ghete scîlciate, cu vîrfurile aduse-în sus. Umbla, întotdeauna, ca o fantomă; parcă se temea se calce mai tare, și strecura în lături priviri sfoase.

Din ziua în care rămăsese fără slujbă, cucoana Elisa dăduse drumul slugii. Il vedeam pe Vameșu tăind lemne, într'un ungher al ogrăzii, ferit de ochii vecinilor, oprindu-se, din cînd în cînd, și strecurînd priviri piezișe, de teamă; îl auzeam spălînd vasele în bucătărie, îl vedeam seara, cinchit pe un scăunaș, în odăița lui de lîngă bucătărie, în lumina pustie a lămpii, văcsuind ghetele nevestei, cu ochii departe, în gol. Noaptea, tîrziu, după ce adormea lumea din ulicioara noastră, îl auzeam eșind binișor pe ușă, apoi pe portiță; ș'atunci știam că se duce s'aducă apă dela fîntînă. Il auzeam, poate, vreme de un ceas, eșind și intrînd pe portiță și turnînd apă în putina de supt perete; așa căra în fiecare noapte, pînă cînd o umplea ochiu; și numai atunci intra în chilioara lui, în care nu era decît un pat. Uneori, pînă noaptea tîrziu, vedeam arzînd la el lumină și venea pînă la mine un murmur nedeslușit, — atunci știam

că stă în capul oaselor pe mindirul gol și încre-
tuit și citește biblia; și, în liniștea adâncă, mi-
se părea că deslușesc și fișuitul filelor.

Cîteodată, se izbea o ușă, ca de furtună, și
glasul tăios al cucoanei Elisei se înălța plin de
mînie în noapte:

«Da pînă cînd, mă rog, nerușinarea asta?
Auzi, să stea cu lampa aprinsă pînă la vremea
asta: parcă eu fur gazul, nu-l cumpăr...»

Și lampa se stingea repede, iar cucoana Elisa
trîntea ușa și intra în casă bombănind.

Intr'o iarnă, l-a dat, de spate, afară din casă,
și o auzii strigînd:

Am să te duc la balamuc... Da pînă cînd am
să-mi stupesc eu sufletul cu'n nebun? Nu ți-am
mai spus, să nu-ți mai calce piciorul în casă,
cînd nu te chem eu?»

Afară era ger și viscoalea de dimineață; și-l
văzui așezîndu-se umilit, numai în redingotă și
cu capul gol, pe-o bancă din fundul ogrăzii.
Sta acolo neclintit, cu capu'-în piept, cu fruntea
încrîțită, cu ochii în gol, cu mîinile bătătorite
vînoase, pe genunchi; și fulgii îl împresurau,
se întrețeseau, roeau și i se așezau pe cap, pe
umeri, pe genunchi. Și tîrziu, cînd îl pătrunse

gerul, se ridică tremurînd și se duse în odăea lui rece.

Aveau o fetiță, Lia, ca de vr'o trei-patru ani. După amezile, cînd cucoana Eliza era la școală, dînsul sta în casă și-și păzea copilul.

Toată dragostea lui de om chinuit se revărsa asupra Liei. Cînd o juca pe genunchi, pe fața lui osoasă încremenea un zîmbet de vis. Cîte odată, cînd sta afară, la soare, pe banca din fundul ogrăzii, cu fața sarbădă și chinuită ca de un gînd amar, Lia venea cu pașii ei mărunți și, suindu-i-se în brațe, prindea a-l mîngîia pe obraz, cu mînușile ei grăsulii.

Ș'atunci din ochii lui ștersi isvorau lacrimi și lunecau încet, cu frică parcă, pe fața brăzdată.

Intr'o zi, Lia se îmbolnăvi; sta întinsă în pătuceanul ei, cu fața albă, fără pic de sînge, cu ochisorii arzători. Și dînsul ședea toată noaptea la căpățîiul ei, zugrăvindu-se în lumina de amurg a candelii, ca o umbră neclintită de cărbune. După o săptămînă fetița a murit. Trei zile am auzit țipetele cumplite ale cucoanei Elisei. Lui, însă, nu i-am auzit glasul; sta numai ca o stană la capul fetiței lui și, din cînd în cînd, își ștergea o lacrimă.

A douazi, după înmormîntare, își începu supus

viața obișnuită. Il auzeam noaptea cărînd apă; îl vedeam ziua tăind lemne. După amiază, după ce pleca la școală cucoana Eliza, se ducea în odăița în care o ținea pe genunchi pe Lia, unde fetița îi mîngîia cu dragoste obrazii aspri; ș'acolo sta ghemuit pe un scăunaș, lîngă pătișorul ei, cu capu-în piept; pînă tîrziu, cînd știa că trebuie să se întoarcă cucoana Elisa; atunci se strecura afară, ca să nu-l găsească acolo.

Intr'o seară, pe cînd stam și priveam pe geam cum se cerneau fulgi mari de zăpadă, izbucniră dintr'odată țipetele cucoanei Elisa. In liniștea serii, vorbele se înălțau ascuțite, tăioase; îmi cădeau pe inimă ca niște zburături de schijă:

«Ce cauți aici, netrebnicule, nu ți-am spus, să nu-ți calce piciorul în casă? Afară... afară, afară... Fă ce știi, întinde mîna la pod, da' nu sta pe capul meu...».

In seara aceea nu s'a mai așezat, ca în alte dăți, pe banca din fundul ogrăzii; a eșit, așa cum era, cu capul gol, îmbrăcat numai în re-dingota lui lustruită; ș'a luat-o încet, prin seara tristă, prin ninsoarea domoală, spre cimitirul din marginea tîrgului.

Mergea parcă mai încovoiat ca 'ntotdeauna, cu gîtul subțire întins înnainte, cașicum ar

fi tras o povoařă nevăzută; și fulgii îi tăeau, îi hăcneau în toate chipurile umbra deșirată.

Cînd a intrat în cimitir, înnopta, și sus, deasupra mormintelor, ninsoarea părea neagră; se cernea ca niște fulgi din aripile morții. În fundul cimitirului, Vameșu s'a oprit în fața unui mormînt ș'a îngenunchiat în zăpadă.

A douazi, cînd l'au găsit înghețat, pe un mormînt străin, pe care el îl socotea mormîntul fetei lui, avea pe fața osoasă un zîmbet de vis, ca atunci cînd fetița îl mîngîia pe obraz, cu mînușile ei grăsulii și-i zicea cu glasul ei de rîndunică:

«Săracu', tata, săracu'...».

G R U I A

Se dusese vestea de isprăvile lui Gruia tocmai la Stambul; și într'o bună dimineață, ce-veni Împăratului: dădu poruncă unui pașă să-și ia o mie de eniceri și o mie de spahii, aleși pe sprinceană, și să plece să-l aducă pe Gruia, nevătămat, la Țarigrad. Ș'a purces oștirea, să împlinească porunca împărătească, și, dac'a ajuns la noi, a prins a ispiti în dreapta și 'n stînga, pînă cînd a aflat că Gruia, cînd se satură de voinicit, hodinește supt un tei din codrii Balaurului.

Au rătăcit Turcii vreme de o săptămînă prin întunecimile pădurii, prin hrubele verzi și umede, pînă cînd au simțit o mireazmă slabă de floare de tei; ș'atunci s'au luat după mireazma aceasta ș'au mers o zi și o noapte pîn'au ajuns la teiul lui Gruia. Numai teiul acesta era ci-că'n toată pădurea Balaurului: se înnălța în mijlocul unei poene, încărcat de floare și de armele lui Gruia; și, de înnalt ce era, părea că sprijinește în creș-

tet coviltirul cerului, și era așa de gros, că numai o horă de o sută de voinici l-ar fi putut cuprinde. Crengile dela poală, de încărcate de arme ce erau, atîrnau pînă'n pămînt, și frunza era așa de deasă, că cerul se vedea numai ca niște luminiți albastre; de parcă ardeau în frunzare mii de lumînări, ca într'un policandru al cerului. Și împrejurul minunii aceștia de tei, roiau, de dimineață pînă'n seară, într'un zumzet adînc, nesfîrșit, albinele: niște albine cu mult mai mari ca acele obișnuite, — niște albine coborîte, parcă, din grădinile raiului; și de aurii ce erau, părea că roesc, împrejurul teiului, stelele cerului.

Turcii se pitiră prin desișuri, și prinseră a se tîri ca șerpilor. Gruia dormea greu în noaptea de supt poala teiului, amețit de mireazmă; și calul negru ca tăciunele, păștea, nu departe, iarba grasă.

Pașa dădu poruncă unor spahii să așeze pe Corbul lui Gruia un iatac înzăvonit, pe de-afară zugrăvit, pe dinăuntru împodobit cu covoare perșenești. Și, de-acolo, câțiva eniceri își luară inima în dinți și-l ridicară pe Gruia binișor și-l așezară încetinel în iatac, pe Corbul lui; și alaiul porni domol pe supt bolțile pădurii. Și hăt tîr-

ziu, la trei zile, cînd ajunse la Țarigrad, se trezi Gruia din somnul lui adînc, se ridică într'o rîină, se frecă buimac la ochi și, punînd o mîină streșină de-asupra ochilor, se uită mirat peste marea încărcată de corăbii; iar cînd se desmetici și dădu cu ochii de pusderia de Turci ce-l împresurau înarmați pînă'n dinți, își smulse un hanger dela brîu și se năpusti cu chica'n vînt, cu nările umflate. Atunci îl înconjurară pașalele cu bărbile albe și-l rugară, cu smerenie, să se liniștească, că nu s'atinge nimeni de el, ci că auzind Măritul Împărat de puterea lui, a dat poruncă să-l aducă cu alai mare, ca pe-o față împărătească, ca să-l vadă; și l-au adus în iatac, adormit, căci n'au îndrăznit să-i strice somnul.

Și dacă a văzut Gruia că-i vorbesc ghegeneralii Sultanului cu așa mare cuviință, ca unui obraz luminat, pe dată s'a liniștit și ș'a vîrît hangerul la loc. Și ducînd o mîină la mustecioara neagră, își aruncă privirile peste zidurile oștirilor și văzu pînă'n zare ferbînd norodul, venit să-l vadă.

Chiar în clipa aceea începură meterhanalele să cînte, și într'un pridvor, împodobit cu Sumahuri și Buharuri și Karamaniuri scumpe și felurimi de flori pămîntești și străine, — răsări

Sultanul, cu barba albă revărsată pe piept, cu cealmaua cît roata carului, cusută cu mărgăritare, cu surgaciul de pene de cocor, prins într'un filigran de aur, bătut cu rubine, cu ilicul și șalvarii de sarasir năramziu. Ș'a trecut o mîină peste barbă, s'a așezat pe un jeț înflorit cu sedef și argint, între perini de urșinic, și și-a ațintit ochii mari asupra lui Gruia, care sta liniștit lîngă calul-corb, c'o mîină'n brîu, cu cușma cu zagara plesnită pe-o ureche. Sultanul înnălță o mîină și făcu un semn meterhanalelor să tacă; și, în tăcerea adîncă ce se întinse, vorbi unui pașă dela spate; și pașa coborî grăbit scările de marmură, în sunetul voios al pintenilor. Iar Împăratul se răsturnă pe perini și prinse a pufăi din narghilea ș'a arunca nourași albaștri de fum privind printre gene la Gruia; pe cînd doi eunuci, cu fețele spîne și sbîrcite, stăteau drepți, ca niște făclii, de-a dreapta și de-a stînga, și-i făceau vînt cu apărătorile de pene de păun.

Gruia îl văzu pe pașa care coborîse scările, că vine spre el cu cîțiva eniceri cu niște frînghii de mătăasă; văzu în fața pridvorului un copac năstrușnic, care umbrea jumătate de palat, și înțelese. Pașa se apropiè de el, cu un drago-man care îi tălmăci vorbele Sultanului:

«Măria-Sa, l-a rugat să le dea voe să-l lege cu frînghiile de mătăasă, de copacul din preajma pridvorului, și dac'o fi vrednic să le rupă, atunci, aferim voinic!»

Gruia ridică dintr'un umăr și făcu:

«*Ghine*, să mă lege».

Enicerii îl luară și prinseră a-l cetlui de tulpină, cu frînghiile cît mîna de groase, de părea că l-au încolăcit niște șerpi uriași: își sprijineau un genunchi în trunchiul copacului și icneau trăgînd de odgon; și Gruia nici habar n'avea; înălță ochii la o fereastră zăbreliță, zări capetele unor cadîne și zîmbi poznaș, pe supt mustecioara ca pana corbului. Și cînd isprăviră enicerii de cetluit, doar își umflă odată peptul ca 'ntr'un oftat, și frînghiile plesniră ca niște sferi, și-i căzură grămadă la picioare.

Iar Sultanul bătu în palme și murmură:

«Aferim ghiaur!»

Și, întorcîndu-se cătră un general, îi spuse să coboare, să-l poștească în pridvor. Și Gruia urcă sprinten scările pridvorului, pași liniștit, cu opincile lui cîrjoiate, pe covoarele moi ca niște saltele. Și cînd îi întinse Sultanul mîna și prinse a-l firitisi în limba lui, Gruia își re-

pezi palma și pocni cu ea în palma Sultanului, răcnind:

«Noroc să dea Dumnezeu!»

Și cînd i-o strînse-odată, trosni mîna dalbă a Împăratului și Luminăția-Sa se îngălbeni ca turta de ceară, și duse repede degetele la gură și și le mușcă.

Apoi îi arată un jeț de alături, și-l pofti să șadă. Gruia s'așeză între perinele de mătasă; dar cu cușma-în cap, pe-o ureche, zicîndu-și în sine:

«Da la ce să-mi scot adecătelea căciula: să-și scoată și el fesul, și mi-oi scoate și eu cușma...»

Împăratul bătu din palme, și, cît te-ai șterge la un ochi, se ivi de după o perdea scumpă, cafeği-bașa, c'o tipsie încărcată cu feligene de cafea, și, după ce-și luă Împăratul feligeanul, eunucul se opri cu tava în fața lui Gruia. Dînsul luă un feligean, și-l dădu de dușcă ca pe-o ceașcă de rachiu, și, mușcîndu-și limba, puse feligeanul grăbit pe tavă și se gîndi:

«Măi, da abraș gust mai au și Impărații!»

După asta, un alt eunuc, veni și-i așeză din-nainte o narghilea. Gruia trase cu coada ochiului și făcu și el ca Împăratul: luă între degete capătul de chilimbar ferecat în aur, și începu a

sorbî fumul rece și plin de mirezme și a-l zvîrli în sus.

Trecu așa preț de un sfert de ceas, și Sultanul dădu altă poruncă unei pașale, care coborî într'un suflet scările.

Și, cît ai bate 'n palme, răsăriră opt ceauși, cu'n cal sălbatec, prins, nu de mult, din herghelie: alb ca zăpada, cu'n gât ca de lebădă și cu coama și coada revărsate pînă'n pămînt.

Și tălmaciul se înfățișă înaintea lui Gruia și-i spuse că Împăratul a zis:

«Dacă o fi vrednic să încalece, din fugă, calul ăsta, apoi, ferice, de țara care are așa voinic...».

Calul se opri în fața pridvorului, stătu o clipă neclintit pe picioarele subțiri ca niște coarde, cu capu' isteț înălțat, cu nările umflate, — ca săpat într'o stană de marmoră; și cînd necheză odată, începu marea a clocoti în tălazuri și corăbiile a-și legăna catargurile ca un codru bătut de furtună.

La un semn al Sultanului, ceaușii îi dădură drumul, și calul sclipi ca un fulger alb.

Gruia coborî domol scările, trase cu ochiul spre geamul cadînelor; și zîmbi iar tainic, pe supt mustecioară. Apoi își aținti ochii ageri spre cal, care venea ca o nălucă; și cînd îi veni bine,

se repezi sprinten, își încleștă o mână în coamă și săltă sus, ușurel ca o pană. Calul se înălță în două picioare, gata parcă să deschidă aripi și să se ridice în senin; prinse a se roti ca o volbură de omăt; întorcea capul mic, cu ochii mari, însîngerăți, plini de mînie, să-l muște pe călăreț,—și Gruia sta drept, ca o făclie, liniștit; numai pletele negre îi fluturau. Și deodată calul făcu o copcă de ciută, și porni ca un vîrtej. Norodul se tălăzui; țipetele de spaimă se înălțară de pretutindeni; zidul viu se despică, și năluca albă săgetă prin strunga deschisă și se făcu nevăzută. Dar cînd socoteau cu toții că nu se mai întoarce, răsări într'un tunet de glasure: pășea acum cuminte, cu picioarele lui fine ca niște picioare de căprioară, cu capu-în piept; și vîntul îi fura spuma depe zăbale, depe trupul tînăr, ș'o purta pînă departe, asemenea unor păseri albe; iar Gruia sta drept, c'o mână 'n șold, ca turnat în aramă; și, cînd ajunse în dreptul pridvorului, opri, și calul îngenunchè blînd ca un miel. Atunci Împăratul strigă de sus, nespus de voios:

«Aferim, viteaz?»

Și-l pofti iar în pridvor. Și iarăși îl firitisi în limba lui, poftindu-l să stea pe jețul din

stînga, locul de cinste la Turci; și iar cafea și narghilea.

După asta, Sultanul cuvîntă către pașale și viziri, mîngîindu-și barba albă:

«Il mai pun la o încercare, și dacă o fi vrednic s'o ducă și pe asta la bun sfîrșit, apoi atunci nu mai e voinic supt soare ca Gruia.. Să se aleagă trei mii de eniceri; cei mai viteji din toată împărăția, și să iasă cu paloșele să se lupte cu dumnealui...».

Și, cît ai clipi, se iviră enicerii cu paloșele 'n mîină, cu comanacele lor înnalte, de pîslă albă, și cabanițele albastre, încheiate cu ceaprazuri de fir, — și se opriră în fața palatului. Gruia se ridică liniștit din jeț și coborî scările.

Norodul tălăzuia pînă'n zări, ca o mare bătută de vînt; un platan încărcat de Turci, trosni și se prăbuși la pămînt.

Gruia se opri în mijlocul pajiștei, își scoase cușma și făcu trei cruci; apoi trase paloșul și-l înălță, ca pe-un fulger, în lumină, și așteptă. În liniștea adîncă ce se întinsese, se ridică un glas aspru, și enicerii îl înconjurară într'un tropot grăbit, cu nările umflate, ca niște fiare, cărorora le miroase a sînge, — și Gruia sta senin, cu paloșul pregătit; și frumos și fraged la față

cum era, părea un arhanghel pogorît din slava albastră.

Și cînd enicerii se traseră îndărăt, se încovoiară și se prăbușiră, Gruia se prefăcu parcă într'un vârtej; ș'așa de repede își învîrtea paloșul, încît părea că deasupra capului îi plutește o tîpsie uriașă de argint, de care se sfărmau paloșele enicerilor, cari îl împresurau, scînteau, scliffeau ca o rețea de fulgere.

Trupurile enicerilor se prăbușeau, și, pe pajîștea verde, înflori parcă o horă de maci, ca la un semn sfînt; și deodată enicerii prinseră a striga: «Alah-Alah!» și căzură în genunchi în fața pridvorului, cu frunțile la pămînt.

Ș'atunci Impăratul fluturâ din naframă și-l pofti iar pe Gruia în pridvor, și, ridicîndu-se din jeț, îl întimpinâ el însuși în prag și-l bătui pe umăr, și chemînd talmaciul, îi spuse să-i tîlcuiască lui Gruia, că-l roagă frumos să rămîie în Țarigrad și-l face mai mare peste toate oștirile împărăției.

Cînd rostî Impăratul vorbele acestea, toți generalii dimprejur se îngălbeniră, de parcă le ridicase atuncea pînza de pe obraji; dar repede se luminară la față, căci Gruia răspunse:

«Ii mulțumesc, Măritului Impărat, pentru bu-

nătate: da' eu nu pot rămîne: mă-întorc, musai, pe meleagurile mele».

Atunci Impăratul mîhnit, îl rugă să poftescă în palat și să-și aleagă tot ce i-o plăcea. Și opincile cîrjoiate ale lui Gruia prinseră a călca pe covoarele scumpe; mergea alături de Impărat, cu degetul cel mare al mîinei drepte-în chimir; iar în urmă venea alaiul de viziri și generali. Treceau printre stîlpi înfloriți, pe supt horbote de marmură, prin odăi cu divanuri și jețuri și mesuți de abanos, înflorite cu sîdef, cu aur și argint, cu părății împodobiti cu chilimuri persenești și încărcati cu arme arăbești, bătute-în nestimate.

Și din toate părțile, îl ruga Sultanul să-și aleagă ceva, și, la un semn, slujitorii desprindeau de pe părăți pistoale și puști și hangere, ca niște giuvaericele, și le așezau pe tăvile grele, de aur, ce le purtau Harapii buzați, cu părul creț-mărunt ca o blăniță de miel, cu trupurile pe jumătate goale,—ce pășeau în urma alaiului ca niște oameni de abanos.

Și într'un tîrziu, intrară într'o încăpere, cu bolțile zugrăvite cu balauri și cu fel de fel de arătări. În mijlocul odăii aceștia, era întinsă o masă, pe care o acoperea, parcă, o zăpadă proas-

pătă. Impăratul se așeză în capul mesei și îl pofti pe Gruia să se așeze de-a stînga lui. Și vizirii și pașalele, se așezară fiecare cum îi venea rîndul. Și meterhanalele prinseră a cînta în, cu glasuri leneșe, omeneschi parcă, ca slobozite pe nas; și talgerele de aramă și tobele și tamburele, băteau molcom tactul. Și din cîntarea aceasta somnoroasă, se înfiripa, parcă, o cadîină alba, care-și unduea trupul tînăr, ușoară ca un fulg, și întindea în aer brațe moi, tremurîndu-și dulce genele lungi. Iar ghidușul Impăratului, o arătare numai de-o șchioapă, sărea ca o minge în jurul mesei și spunea năsdrăvănii; și Sultanul zîmbea, cu voe bună, în barba ca neaua. Iar cînd se isprăvi masa, un eunuc dădu într'o parte o perdea, pe care strălucea luna cu stelele; și Impăratul, cu Gruia și cu toți mesenii, coborîră în răcoarea plină de mirezme a unei grădini, unde un havuz, cu pești aurii-roșii, zvîrlea în sus o șuviță de apă, care, în soare, părea un buchet uriaș de flori în toate fețele curcubeului.

Pe cărări, printre tufele de trandafiri ce ardeau ca niște vetre de jăratec, răsfrîngînd o lumină rumenă de asfîntit, păseau alaiuri de păuniți albe; iar păunii își tîrau mîndri cozile,

în cari, în fiecare pană, lucea parcă un ochi de safir, și, cînd și le desfășurau, păreau că voesc să vadă mai bine pe oaspeți.

Pe marginea havuzului, se lăsă un stol de porumbei și prinseră a păși mărunt pe colacul de marmură, cu piciorușele lor de mărgean; și cînd Sultanul se așeză într'un jeț, un porumbel alb fluturâ, ca o maramă, și lăsîndu-se pe umărul Impăratului, prinse a-i ciuguli barba albă cu pliscul lui de rîndunică.

Și deodată răsări, pe-o potecă, un cîrd de cadîne, și pe fiecare cărare se ivi un stol. Și Impăratul zîmbi fericit și le privi galeș, printre gene, cum vin legănîndu-se alene pe șoldurile rotunde. Și cînd prinseră a juca și a se înmlădia, cu ochii pe jumătate-închiși, — porni în toată grădina un foșnet dulce de mătasă, ca un susur lin de vînt, într'o pădure cu frunza îngălbenită de bruma toamnei.

O mie de cadîne jucau în sunetul dairalelor, pe covoare ca niște straturi de flori; și cîteva cîntau alene, bătînd din palme:

*«Aman cîzlarî
Oilb-iașîior
Oilb-iașîior,—
Aman cîzlarî...»*

O mie de cadîne își înmlădiau trupurile fragede, în tactul dairalelor. Și cînd se uita Gruia la ele printre gene, i se părea că dănțuesc, în ghirlande, florile grădinii; dar nici una nu i se părea așa de mîndră și de fragedă, ca o cadîină cu cosița bălae, care juca chiar în fața Impăratului: era subțirică și gingașă ca un crin și tot atît de albă; și cînd juca parcă alinta pămîntul cu condurașii, și cînd se înmlădia, lui Gruia i se părea c'o înmlădie o boare de vînt. Juca, dar pe față-i plutea o umbră de jale, și umezeala ochilor sta gata să se prefacă 'n lacrimi. Și, cînd își contenea jocul, sta de-oparte, ca o rîndunică stingheră, și mîngîia o căprioară albă, care se ținea de dînsa sunîndu-și clopoțelul de argint.

Gruia luă aminte repede, că ochii Impăratului numai spre cadîna aceasta se îndreptau, că numai pe ea o alegeau din roiul celorlalte, și de-odată simți pe inimă ca o lespede rece; dar, după un răstimp, băgă de seamă că ochii cadînei s'au ațintit asupra lui, că-l priveau adînc; și atunci simți că tot sufletul i se luminează, și-i veni să dea un chiot ca la horă și să trîntească odată cușma de pămînt, să plesnească.

Cînd se uită iar la cadîină, i se păru că ci-

tește în ochii ei o rugăciune tainică; și-i năvăli în pept, ca un șivoi ferbinte, o hotărîre mare, și simți puteri să doboare toate oștirile Impărăției.

Și cînd fu la plecare, împăratul vru să-l mai dăruiască:

«Tot cu galbeni venetici
De cîte-o sută și cinci,
Cu galbeni și mahmudele,
Icosari și rubiele,
Și cu blăni lipovenști
Și velințe persenești
Și postavuri ungurești».

Dar Gruia îl ținti pe Impărat cu ochii lui de șoim și spuse dragomanului să-i tălmăcească, că el numai un singur lucru îi cere Cînstitului Impărat: să-i dăruiască pe cadîna cea cu căprioara, — atît îi cere el, altceva nimic.

Cînd auzi acestea Impăratul, își încruntă sprincenele albe și-și plecă capu' în piept. Și, după un răstimp, zise:

«Spune-i să-și aleagă altă cadîna, — oricare alta; spune-i că-i dau o mie de cadîne; da' pe Alina nu pot să i-o dăruiesc»,

Tălmaciul îi tâlcui vorbele Impăratului, dar Gruia clătină hotărît din cap și spuse răspicat că nu primește: ori îi dă pe cadîna cea cu căprioara, ori nimic.

Impăratul își sumese barba și-o prinse între dinți; apoi își șterse, pe furis, o lacrimă și zise: «Să-i fie dăruită...»

Și a douazi, în zorii zilei, Gruia purcese din Tarigrad cu crinul seraiului împărătesc, cu nouă corăbii pline de daruri.

Și bătea un vînt lin valurile, și valurile băteau corăbiile grele și le legăneau molcom.

Și în corabia din frunte, Gruia sta tolănit ca un pașă și-și mîngîia cadîna; iar ea îi netezea, cu mînuța ei dalbă, părul corb; și la picioarele lor sta culcată căprioara și dormita în soarele cald. Și vîntul, uneori, trecea prin frînghiile cartagurilor, c'o întorsătură dulce de cîntec, ca prin niște strune.

Și dacă a ajuns Gruia, și-a cumpărat turme de oi, cîtă frunză și iarbă, de nu le mai încăpeau zărilor; și-a cumpărat o mie de catîri, de și-a încărcat darurile-împărătești. Și, apoi a ales oile negre de cele albe, ș'a făcut o turmă neagră și alta albă; iar cușmele ciobanilor erau la fel cu turmele,

Și, în zorii zilei, porniră în glasuri de tilinc și de cavaluri și în cîntările line ale clopotelor. Turma cea albă mergea în frunte; iar turma cea neagră, în urmă; și pe unde treceau oile albe, părea că trece ziua, și pe unde treceau oile negre, părea că trece noaptea. Și bacii, cu pletele albe și toegele înflorite, păreau niște voevozi. Iar în urmă, cu cei o mie de catîri încărcăți cu daruri scumpe, venea Gruia, în pasul legănat al Corbului, cu crinul seraiului împăratesc lîngă el, în umbra iatacului împodobit cu covoare persenești; iar pe lîngă cal își suna cătinel clopoțelul căprioara cadînei. Și, uneori, cadîna scotea de după perdea căpușorul bălai și cerea unui cioban un mieluşel plăpînd, și-l strîngea la piept cu brațele ei dalbe și-i săruta, cu gura ei ca o floare, botişorul negru și umed.

Și, într'o dimineată, părinții lui Gruia, niște bieți moșnegi, cari trăiau într'un bordei și, de săraci ce erau, n'aveau nici după ce bea apă, se treziră în cîntece de tilinci și de cavaluri și'n larmă de tălângi și în behăit de oi și de miei.

«Ia eși, moșnege, de vezi ce-i...» făcu baba ridicîndu-se într'o mîină și frecîndu-se cu cealaltă la ochi.

Și moșneagul tuși în palmă, și se coborî din pat și-și tîrî picioarele bătrîne pînă la ușă; și, cînd o deschise, înmărmuri în prag, c'o mîină streșină la ochi.

Ograda era plină de oi plăvane, și, cît vedeai cu ochii, toată valea, pe care o tăia, ca un fulger, o apă: turme și iar turme pînă în zări.

«Vino degrabă, babo, să vezi minunea lui Dumnezeu; să vezi ce n'ai mai văzut de cînd ești».

Și baba veni repegior, îndoită de șale, și, sprijinindu-se cu palma de ușor, își scoase nasul, ca un plisc de uliu, pe ușă și, punîndu-și și ea stînga cozoroc de-asupra ochilor, cătă minunată. Și cum priveau moșnegii așa, neclintiți ca niște stane, numai ce se despică, printre turme, o cărare, din zare și pînă'n bătătura bordeiului, și, hăt în capătul potecii, răsări o mărgea neagră, care venea ca un gîndac, creștea mereu, pînă cînd li se păru moșnegilor că vine un melc.

Dar, dupăce arătarea aceasta merse preț de o jumătate de ceas, li se lămuri, deodată, moșnegilor, că e un cal cu ceva mare-în spate; și 'n urma calului, zăriră alergînd ceva alb, ca un mînz. Și, dupăce mai trecu un răstimp lung, batrîinii pricepură că pe cal e o cămară cu

coviltir, și că ce crezuseră ei că e un mînz, e o căprioară cu blănița albă.

Acum bătrîinii auzeau picurînd clopoșelul de argint și se frămîntau cu gîndul: «Cine poate să fie?» Și, dintr'odată, amîndoi ziseră într'un glas :

«Numai că-i Impăratul».

Și baba de colo:

«Valeu, ce ne facem noi, moșnege, dac'o vrea să-l găzduim? Cum să-l cinstim noi și să-l găzduim, păcătoșii de noi?»

Și nu sfiși baba bine vorba, și calul și căprioara se opriră în bătătură, și din iatac sări Gruia sprinten:

«Mamă și tată, bine v'am găsit sănătoși!»

Și se plecă cu smerenie și sărută dreapta moșneagului și babei. Și moșneagul îl sărută pe frunte, c'o lacrimă de bucurie pe vîrfurile nasului; iar baba îi luă capu 'n mîini și prinse a-l boci ca pe un mort ș'a-l săruta pe obraji și a-i săruta ochii amîndoi și a-i săruta plețele crețe.

Și de-acolo, dacă se mai potoliră moșnegii, Gruia își netezi mustecioara și apropiindu-se de iatac, dădu perdeaua într'o parte și întinzînd brațele, își coborî cadîna de subțiori, ca pe un

copil, și se înfățișă cu ea înaintea moșnegilor zicînd:

«Iaca v'am adus, tată și mamă, noră...»

Bătrînii, cînd o văzură cu șalvari și cu fes pe cap, clipiră nedumeriți și nu se clintiră.

Atunci Gruia înțelese, și zîmbi grăind:

«Da sărutați-vă nora, că, măcar c'o vedeți îmbrăcată așa, e creștină cași d-voastră».

Și, numai cînd auziră vorbele acestea, bătrînii întinseră dreapta să le-o sărute, ș'o sărutară și ei pe frunte.

După asta intrară în bordei, și moșneagul scoase de după horn un clondir cu rachiu și cinsti pe tineri, dădu și babei un păhărel; și, apoi, prinse a închina, numai el cu feceorul, într'un ungher; pe cînd bătrîna sfătuia cu nora lîngă fereastra de burduf, numai cât pumnul. Alina îi povestea babei cum au furat-o niște Turci și au dus-o cu caicul la Țarigrad, de-au vîndut-o Sultanului. Și bătrîna o asculta, c'o mîna la gură și una subțioară, și, din cînd în cînd, se bătea cu palma peste gură și clătina din cap oftînd:

«Vai, măiculiță dragă!»

Bătrînul asculta minunile pe cari i le povestea

Gruia și, din răstimp în răstimp, scutura din cap, se prindea cu dreapta de nas și făcea:

«Măi, comedia dracului!»

Iar uneori se uita cu coada ochilor la cadîină, zîmbind poznaș pe supt musteață, și apoi își scutura iar pletele, cătînd pe supt gene la flăcău, și făcea:

«Hoțule!»

Și într'un tîrziu, bătrînul prinse a îngîna pe nas, cu vinele gîtului umflate și cu ochii închiși:

«Spune, spune, pui de cuc

Căisorii und' se duc?

Spune, spune turturea

Inghețată-i Dunărea?

Să treacă neaica pe ea,

Cu trei suri alătura».

Afară, la ușă, suna clopoțelul căprioarei. Bătrîna se sculă și-i dădu drumul în bordei; și căprioara păși repegior, cu picioarele ei subțirele, și începă a linge mîna stăpînei, cu limbușoara ei trandafirie; și apoi se culcă ghem, lîngă condurașii cadînei, și-și plecă genele de mătase peste ochii ei minunați, — peste ochii plini de visuri parcă.

În seara aceasta, bătrîni și tinerii, stătură

pînă tîrziu tare la taină, în lumina opaitei; tocmai la cîntatul al doilea al cucoşilor se culcară.

Afară era lună ca ziua. Cîte odată, picura undeva dulce o tălangă, tremura behăitul molcom al unei oi.

Jos, lîngă pat, unde dormea căprioara, părea că bate luna. Uneori, cînd bătrînii horăeau mai tare, căprioara înnălta căpul; şi atunci candela îi poleia botul umed şi făcea să-i licărească ochii, în umbră, ca doi bani de argint.

La vreo cîteva luni, pe locul pe care era bordeiul moşnegilor, se înnăltau nişte curţi, cu pridvor şi cerdac de jurîmprejur, cu stîlpii de piatră înflorită de meşterii dela Stambul.

Şi:

«Nuntă mare că pornea;
 Şi pornea dela Sîn-Pietru
 Ş 'ajungea pe la Sîn-Medru:
 Tot rădvane
 Cu cucoane,
 Şi carîte
 Stoborîte,
 Prin afară zugrăvite,
 Cu postavuri învălite;
 Că de nuntă
 Sînt gătite...»

Și la nuntă ci-că au venit și Impăratul-Roș și Verde-Impărat și Por-Impărat, de peste nouă mări și nouă țări. Și în capul mesei stăteau Soarele și Luna,—că ei erau nuni-mari. Și deasupra mesei luminau stelele. Și pe piscurile munților buciumau ciobanii lui Gruia, de clo-coteau ponoarele și văile și câmpiile pîn' la mare.

Și în jurul mesei umblau forfota stolniciei și stolniceii, cu tăvi grele de argint, pe cari abureau bouri întregi; iar chelarii de buți abia dovedeau cu scosul hantalelor de vin din hrube.

Și, după masă, unde-au prins Impărații, cu barbele albe, a juca ș'a bate-în pinteni, cu veșmintele, grele de fir și nestimate, prinse'n brîu; iar mireasa și cu mirele săltau între Lună și Soare. Și danțul ci-că'l purta Sfîntul Soare, cu toiagul de aur în mîna dreaptă:

«Danțul că rotea,
Toiag răsucea
Și'n sus l-asvîrlea».

Dintr'întîi, baba și moșneagul stăteau mai la o parte; că le era și lor oarecum de atîtea fețe împărătești. Dar la urmă, dacă au văzut ș'au

văzută, că joacă atîta norod, unde s'au vîrît și ei în joc, și unde-au prins baba și moșneagul a sălta, de parcă erau niște tinerei; iar oameni mai poznași strigau:

«Incet, mătușo... Incet, moșule, că s'o surpa pămîntul...».

Iar cînd a fost să se sfîrșească nunta, Sfîntul-Soare și-a dres glasul, și-a încheeat la piept un nasture, o stea, și-a zis, înnălțînd, în lumină, un pocal, ca dăltuit într'un diamant:

«Ca nun-mare, ce am cinstea să fiu, întind dreapta mea și-i blagoslovesc pe tinerii aceștia, precum a blagoslovit Adam pe Avram cu Sara și Sara pe Iacob cu Rahela: mulți coconi să nască și să crească și astfel să se înmulțească ca stelele cerului și ca nisipul mării...»

Iar Dumnezeu a ascultat cuvîntul nunului-mare, și nu s'a împlinit anul și a dăruit tinerilor un fecioraș.

Și 'ntr'amurg, moșneagul sta în cerdac și-și juca nepoțelul și, cîteodată, îi cînta încetinel, pe nas, un cîntec haiducesc:

«Data frunza fagului,
Pus-am cruce satului
Și coadă băltagului...»

Dacă s'a făcut mai mărișor, Gruia a prins a-și lua flăcăul pe șea, lîngă el, și a-l primbla, în buestrul lin al Corbului, prin codrul verde; și, cîteodată, pădurea, cînd bătea soarele, parcă deschidea ochi de smarand prin frunzare, ca să cate la voinicul care trecea pe potecă, cu feciorul pe oblînc.

Și ș'a luat așa, o bucată de vreme, Gruia, flăcăul la primblare numai; pînă cînd a prins a-l lua pe șea și cînd pleca la vînătoare, cu un șoim vînăt pe umăr, și cu un alai de ogari înainte și în urmă. Și pe supt seara intra pe poartă, în pasul calului, cu un zimbru legat de oblîne, buciurmînd încetinel, ca din zări, dintr'un corn de argint.

Dar uneori Gruia nu-și lua feciorul; și pleca întunecat ca un nor, c'o roată de voinici cu chimirurile pline de pistoale și hangere; și nu venea cu săptămînile. Iar Alina își lipea, serile, tîmpla fierbinte de-un slîlp al cerdacului, și plîngea încetîșor pînă tîrziu, cu ochii în lungul drumului pustiu. Și căprioara își suna clopoțelul împrejurul ei, înnălța botîșorul și se uita la ea parcă mirată, că mîna dalbă a stăpînei nu-i mîngîie blănița.

Și, cîteodată, venea moșneagul și-și găsea

nora plîngînd, și atunci făcea desmerdîndu-i
cosițele:

«Araca'n de mine, noră dragă, nu mai plînge
că-i păcat de ochișorii matale; zău, îi mare pă-
cat... La ce să plîngi, mă rog? Gruia a plecat
să facă oleacă de dreptate-în țară și vine...»

Și, într'un tîrziu, moșneagul, dacă 'și vedea
nora potolită, s'așeza pe o laiță și prindea a
cînta încet, pe gînduri:

«Supt poală de codru verde,
Mititel foc mi se vede;
Mititel și potolit,
Tot de voinici ocolit...»

N I C O A R Ă

Căpitanul alerga în fruntea plutonului, cu sabia în vînt, cu chipiul pe ceafă, răscolind pulberea uliței, cu cismele lui dintr'o vacă; și, din cînd în cînd, se întorcea, înnălța sabia deasupra capului și răcnea răgușit, cu mustețile sbîrlite:

«Nu muiăți pasul, nu muiăți pasul...»

Și soldații alergau cu ranițele-în spate, gîfîind scurt, cu fețele aprinse, tropăind cu cismele albite de praf, aplecați tare-înnainte, cu gîturile întinse.

În urmă, venea o droae de haimanale și de copii. Iar deoparte și de alta a străzei, negustorii își strîngeau grăbiți marfa, cu chipurile înspăimîntate; răcneau, vînturau din mîini, închideau obloanele prăvăliilor, într'o fierbere și o larmă cumplită.

Din spre barieră, se ivi un epistat călare, venind în goana mare; și trecu ca un vârtej, printre dughenile evreești, strigînd:

«Vin, vin... Inchideți repede prăvăliile...»

Și se făcu nevăzut la un colț de stradă.

O birjă trecu, în galopul cailor, spre bariera Crîngului, cu un domn în picioare, care răcnea ceva birjarului, cu gura căscată mare, neagră, cu ochii rotunzi. Și evreul de pe capră trăgea, ca eșit din minți, în caii slabi, numai pielea și oasele.

Apoi un șir de trăsură, cu comisari, subcomisari; și toți zbierau la birjari, în picioare, cu fețele roșii, cu vinele gîtului umflate.

La urmă de tot, se ivi și un pîlc de gardiști, tropăind greoi, gîfîind, legănîndu-se ca niște rațe.

Cînd ajunse căpitanul cu soldații la barieră, se vedea venind, pe șosea, un nour luminos de pulbere, în care s'aprindeau sclipiri iuți. Comandantul își așeză oamenii pe două rînduri și, înălțînd sabia, răcni :

«Ascultați bine ce vă spun eu... Să știți, că pe cel care n'o trage, cînd oi comanda: «foc», — scot revolverul (aici căpitanul își trecu sabia în mîna stîngă, scoase revolverul negru, și, ațintindu-l asupra soldaților, îi fulgeră cu ochii rotunzi ca niște ochi de pasăre de pradă, ș'adăugă): și-l culc scurt la pămînt... Ați auzit?...»

Norul luminos se apropia repede, creștea, văzînd cu ochii; și, în curînd, se desluși o pădure de cio-

mege, coase, săpi, topoare; și, deodată, isbucni un urlet cumplit, un urlet uriaș, un urlet izvorât din mii de piepturi, peste care se înălțau fluerături și stăpînea un glas de bucium, ca un muget prelung de taur. Și repede se lămuri o învălmășală nesfîrșită de bărbați, de femei cu copii în brațe,— cari veneau cu gurile ca niște pete de întuneric, pe fețele roșii, ca pline de sînge, în lumina crudă a primăverei, amenințînd cu pumnii încheștați; iar coasele le ardeau, acum, deasupra capetelor ca niște fulgere încremenite.

Și dintr'odată, ca un răcnet de spaimă, zbugni glasul tăios al goarnei. Apoi goarna amuți, și urletul mulțimei se ridică mai cumplit; iar mugetul buciumului se înălță fioros, clocoti pînă departe peste cîmpiile nearate, chemînd parcă norodul întîrziat. Și norodul se prăbuși înaintea, asemenea unor talazuri cari au rupt zăgazul. Un moșneag ca un gorun, se năpusti în frunte, cu capul gol, cu pletele ca spulberate de vînt, cu coasa înălțată în soare; și, desgolindu-și pieptul osos, se bătu cu pumnul, răcnînd, cu vinele gîtului ca niște frînghii:

«Na, trageți aici, cînilor...»

O femeie tînără, cu sînul gol, se repezi, întinzîndu-și pruncul, spre fulgerele baionetelor.

Țipătul goarnei tăie a doua oară marea de urlete; cîntarea buciumului despică parcă tăria.

Brațe păroase, cu vinele umflate, se înălțară deasupra capetelor, cu pumnii încleștați; coasele, topoarele, sapele, fulgerară în soare; urlete răgușite se ridicară :

«Innainte, înainte...»

Țipătul de spaimă al goarnei izbucni a treia oară, se înfrăți cu glasul întunecat al buciumului.

Căpitanul își flutură sabia; înălță revolverul și răcni parcă și cu ochii: «Foc!».

Puștile trosniră; și, în aceeași clipă, izbucniră răcnete de durere.

Norodul se tălăzui pînă departe, ca o mare bătută de furtună, se învălmăși, se rupse, se sfărmă, se risipi peste miriști, însemnînd pretutindeni pete albe, ca niște petece de omăt, cari n'apucaseră încă a se topi.

Și prin paenjinișul de fum, care plutea în fața soldaților, se zăriră, în pulberea șoselei, sbătîndu-se cîteva trupuri; pe cînd altele zăceau neclintite. În mijlocul drumului, cu fața cătră cer, cu brațele în cruce, dormea senin moșneagul care pășea în fruntea norodului; la doi pași de el, femeea care-și întindea pruncul,—și copilul plîngea la sînul mort, cu fața încrețită, cu ochii

închiși-strîns. Lîngă șanț, în iarba tînă, po-
leită de lumină, un flăcăuandru, cu mustecioara
abia mijită, cu cușmă albă cu zagara, cu mij-
locul strîns într'un șerpar țintuit — par'că dormea
acolo, cu capul pe brațul întins, ostenit de cale
lungă.

Și, deodată, eși din rînduri soldatul Nicoară, —
subțirel și plăpînd ca o fată, cu niște ochi negri
ca de catifea, — și oprindu-se la doi pași de căpitan,
făcu, cu o tremurare-în glas, stînd drept ca o
făclie, cu ochii înnotînd în lacrimi:

«Să trăiți, domnule căpitan, dați-mi voe acasă,
să-l îngrop pe tătucu».

Căpitanul clipi din ochi, și, mai întîiu, nu în-
țelese ce zice soldatul. Apoi, ca într'un fulger,
pricepu; își întoarse ochii spre moșneagul care
dormea cu brațele în cruce, se uită la Nicoară,
și făcu, cu glasul moale:

«Du-te, flăcăule».

Nicoară îngenunchè în sîngele moșneagului
și îi sărută mîna dreaptă, aspră și bătătorită de
muncă, caldă încă; apoi rămase așa, încovoiat
asupra trupului încremenit, cu fruntea lipită de
mîna bătrînului.

Plîngea încetîșor și făcea în șoapte: «Tătucă-
tătucă, tătucă-tătucă...» Și umerii îi tremurau, îi

tresăreau; și făceau să-i tremure și să-i tresară și ranița și pușca din spate.

Plîngea cu fruntea lipită de mîna moartă, și o simțea cum se răcește încetul cu încetul, cum îngheață.

Și cum sta așa, cu mintea pustie, deodată ca un corb, îi trecu prin suflet un gând, care îi îngheță inima ca o suflare de vifor, îi amuți pe loc plînsul, îi opri o clipă bătăile inimei:

«Dacă l'a ucis pe bătrîn, el?».

Și îndreptîndu-se de șale, privi aiurit, cu capu'n mîini, cu ochii plini de spaimă; și făcu cu glas înnăbușit:

«Tătucă, poate eu te-am împușcat, poate eu te-am împușcat, tătucă...».

Iși strîngea capu'n mîini cu degetele rășchirate; îl strîngea parcă să nu plesnească: pe cînd lacrimile îi scăldau fața de mort, i se prelingeau pe lîngă musteți, le simțea sărate în gură.

Ii venea să se rostogolească prin noroiul înroșit de sînge, să-și sfîșie cu unghile carnea în dreptul inimei — să-și smulgă inima, în care bănuieala că el l'a împușcat pe bătrîn, i se înfip-sese ca o ghiară.

Și deodată îi scăpără gîndul că bătrînul că-

zuse în mijlocul drumului și el trăsesese din mijlocul rîndului; și atunci, ca într'o izbucnire de văpae, își aminti că-în clipa-în care a apăsat trăgaciul, a zărit, ca printr'o negură, un piept gol, — și Nicoară își înălță pumnii încleștați și, izbindu-se în creștet, făcu cu glas răgușit, zurgumat:

«Eu te-am ucis, tătucă, eu te-am ucis...?».

Și se prăbuși pe pieptul bătrînului.

Iar moșneagul dormea senin, cu fruntea înaltă, cu pletele albe, poleite de soare, încununat parcă într'o lumină de sfânt.

B A R C A G I U L

Alexie Moruzof era pripășit în orașul nostru de vr'o cinci șase ani; la început, fusese hămal, și, tot ce câștiga, bea. Il vedeai trecînd de gît cu alte haimanale ca el, stîrnind cîinii măhalalelor, cu urletele lui și ale tovarășilor. Nu era seară în care să nu colinde astfel c'o flașnetă îndărăt, într-o roată de cîini, cari lătrau ca la urs. Intr'o noapte, se pomeni, în toiul chefului, că nu mai are nici o lețcae; stătu un răstimp în mijlocul cîrciumei murdare, cu capu' în piept, cu părul sbîrlit, cu ochii ca două picușuri de sînge. Apoi se trînti pe un scaun, își scoase cismele de iuft, unse cu untură de pește, și, așezîndu-le pe tejghea, răcni în hohotele tovarășilor:

«Să ne dai, kir Eņi, de băut...».

Apoi se întoarse către ai lui, și urlă, de i se umflară, ca niște frînghii, vinele de pe gîtul de taur:

«Să bem, fraților... Cu Alexie, bre, nu muriți...»

El e om umblat... Cînd eram de zece ani, fiindcă aveam un ciine de tată, care mă bătea cu frînghia udă, pînă cînd îmi țîșnea sîngele, am plecat în lume, cu'n vapor, și tocmai în America m'am trezit... Măi, unde n'am fost eu? Și în Africa am fost, dragii mei... Nu vă temeți, cu Alexie Moruzof nu muriți voi...».

Și răsturnînd capul pe spate, sorbi păharul de rachiu pînă la cea din urmă picătură; apoi îl trînti pe tejghea, să-l facă țânduri parcă, își supse mustățile roșcate, își trecu cu dosul mîinei peste gură, și slobozind un chiot, își duse mîna stîngă la ceafă, întinse dreapta-în lături; și prinse a frămînta, cu picioarele goale, mîzga de pe podele, plesnind din degete, cu fața spre bagdadie, cu ochii închiși, cu'n zîmbet de fericire nemărginită pe obrajii puhavi.

Tîrziu, cînd au eșit, din cîrciumă, afară burniță. Mergeau pe ulițele întunecoase, împleticindu-se și urlînd un cîntec de cîrciumă. Din cînd în cînd, printre casele tupilate, se zărea un petec de mare, lúcind negru ca păcura, supt cerul acoperit de nori.

La cîte o cotitură de drum, se rupea cîte unul-doi din ceată, și se făceau nevăzuți în întunericul adînc. In curînd Alexie Moruzof ră-

mase singur; dînsul sta tocmai în măhalaua tătarască. Pașii îi răsuna, cînd mai grăbiți, cașicînd ar fi luat-o la fugă; cînd mai rar; uneori se opreau dintr'odată, cașicum le-ar fi tăiat cineva drumul; apoi porneau iar.

Și deodată Moruzof se împletici și căzu, cît era de lung, și adormi repede acolo, în ploaia mărunță, care-i pătrundea, încetul cu încetul, hainele.

Cînd se lumină de ziuă, îl trezi șfichiul biciului unui căruțaș, care trecu pe lîngă el, în fuga calului, spre port.

Alexie se frecă la ochi, cu amîndoi pumnii, și se uită buimac împrejur. Era ceața; o ceață care plutea ca o pulbere. Printre două case muruite, se vedea marea mohorîță. Valuri, cu crestele înspumate, veneau și se izbeau de țărîm, cu'n vuet depărtat de tunet.

Moruzof se uita împrejur, rezemat într'o mînă, și nu înțelegea unde se află, ce s'a petrecut cu el. Iși simțea gura amară, capul greu ca de plumb. Apoi, deodată, îi miji în minte o lumină tristă, pustie, ca și lumina care pătrundea ceața dimprejur; și-și aduse aminte. Atunci se ridică și coborî spre vapoarele și corăbiile cari se înălțau ca niște monștri negri. După cîțiva pași,

Îl făcu să tremure un fior de frig; și numai atunci băgă de seamă că hainele i-s ude, că-l pătrunsesse ploaia pînă la piele, că-i plin de noroi și e desculț; dar merse înnainte, coborî niște trepte de piatră și eși la chei. Avea de descărcat niște cărbuni, de pe un vapor englezesc, și se îndreptă spre namila neagră. Incepu descărcatul și hămalii se zăreau, prin ceața deasă, țesindu-se cu coșurile-în spate, dela vapor la movila de cocs, și dela ea la vapor, ca niște umbre, cari, din pricină că nu se vedea puntea, păreau că pășesc plutind prin aer. Moruzof prinse și el a căra. Dar, din ce în ce, îi păreau mai grele coșurile; îl dureau oasele și toată carnea de parcă era bătut, și se simțea slab, să-l dea cineva jos cu un deget. Iar vuetul mașinei, care scotea, din pîntecele vaporului, coșărcile cu cărbuni, i să părea că-i sfredelește creierul. Și, dintr'odată, cînd puse piciorul pe punte, simți că se înnăbușe de parcă'l zugruma cineva, duse o mîină la gît, ca să-și rupă cămașa; dar se rostogoli, moale, pe marginea punței, în ne-simțire.

Cînd își veni în fire, zări, ca printr-o ceață, aplecată asupra-i, o față neagră, osoasă; dar nu cunoscă că era unul din tovarășii lui de che-

furi. Stătu așa, o clipă, privind aiurit împrejur. Ochii îi ardeau ca niște licurici, în întunericul magaziei de porumb, în care îl dusesese prietenul de lângă el. Auzi un glas întrebându-l ceva; dar nu înțelegea ce-l întreabă; vedea numai un chip necunoscut.

Pînă'n adîncurile pline de noapte, ale magaziei, ardeau, ca aurul, movilele de porumb; și cîțiva Turci îl vînturau cu lopețile, cîntînd încet, pe nas, o melodie somnoroasă, care ajungea la urechile lui Moruzof ca bîzîitul depărtat al unui bondar. Nu departe de unde zăcea el, cîțiva Turci, cu fețele colțuroase și lungi, înnegrite de cărbune, se legănau într'un danț leneș și cîntau, pe nas, arătîndu-și dinții albi, un cîntec trăgănat, somnoros, alcătuit din trei-patru note, în care se deslușia, din cînd în cînd, strigătul: «Iosss-a-a!» Se țineau de mîină, cu brațele ridicate în dreptul umerilor, și făceau doi pași într'o parte și doi în cealaltă, înmlădiindu-se, la dreapta și la stînga, prăvăliți pe spate.

Tîrziu, fără să-și dea seamă cum, se trezi pe un pat cu răgojină, și își cunoscă odăea lui, îngropată, pe jumătate, în pămînt, cu geamul

cît pumnul. I se păru că aude ceva mișcîndu-se, și întoarse ochii: la căpățîiul lui, în lumina mohorîță, sta neclintită, cu bărbia răzemată într'o mîină, o femeie înnaltă și uscățivă, tînără încă, cu ochii ațintiți în gol.

Era vecina lui, Marușca, care sta într'o odăiță de peste sală, de vr'o lună de zile, și lucra la port deavalma cu bărbații. Răsărise de vr'o două luni în port, îmbrăcată c'o tunică militărească, cu capu' înfășurat într'o basma roșie, lipovenească. O vedea în toate zilele pe șchelele vapoarelor, încovoiată supt greutatea unui sac ori a unui coș cu cărbuni. Ridica, de rămîneau hămalii, la început, cu gura căscată. În răstimpurile de odihnă, fuma dintr'o pipă și scuipa, într'o parte, printre dinți. Uneori, cîte un hămal, cu fața neagră ca a unui harap, se apropia tiptil de ea, pe la spate, și cuprinzînd-o de după gît, o săruta; dînsa atunci se întorcea, repede ca fulgerul, ș'o plesnitură scurtă, de palmă, făcea să izbucnească hohote mari de rîs.

Seara, intra, c'o droae de hămali, într'o cîrciumă, și bea cu ei de gît, cîntîndu-le, cu glas răgușit, cîntece rusești. Apoi, într'un tîrziu, se făcea nevăzută cu unul din ei. Plecase așa, de

cîteva ori, și cu Moruzof, cum plecase cu toți cei cari chefuiiau cu ea.

Alexie o privea, ca dintr'o depărtare mare. Marușca coborî ochii asupra lui și-i zîmbi. Și zîmbetul acesta îi aduse lui Moruzof aminte de un zîmbet de demult, din copilărie, — de zîmbetul maică-sa, care-i sta, tot așa, la căpătîi, cînd era bolnav; și fața ei îi răsări ștearsă, ca învăluintă într'o negură, pe care zădărnice căta mintea lui mistuită de friguri, s'o risipească; numai ochii îi vedea limpede, cașicum i-ar fi străjuit a avea la căpătîi. Și deodată, simți urcîndu-i-se în gît un nod fierbinte, și două lacrimi izvorîră, ca două picușuri din lumina care-i umplea sufletul, și prinseră a aluneca încet, pe fața osoasă, plină de pulbere de cărbune, lăsînd în urmă două dîre albe. Și toată viața lui ticăloasă, din clipa în care fugise de-acasă și pînă în cea din urmă zi, i se perindă pe dinaintea ochilor, cari îi ardeau ca doi cărbuni; și o scîrbă nemărginită de el însuși îi oțărî fața.

Marușca se aplecă asupra lui și-l întrebă ceva; dar dînsul nu-înțelese; de departe însă, din mor-

mîntul căpîlăriei, izvorî un glas dulce ca un cîntec de leagăn :

«Cum îți mai este, puiul mamei».

Și iarăși simți arzîndu-i obrajii două lacrimi.

După asta, o văzu pe Marușca ridicîndu-se, luînd depe masă un păhar, amestecînd ceva c'o linguriță; ș'apoi apropiîndu-se de el. Simți că-i ridică, binișor, capul depe perină, și buzele lui arse de boală simțiră marginea rece a păharului. Apoi simți cum îi curge pe gît băutura răcoritoare, cum se strecoară în toată făptura lui, ca o adiere de vînt. Și cînd îi așeză capul pe perină, rămase neclintit, pe spate, cu ochii la Marușca, care, se așezase iar la căpătîiul lui și începuse să coasă ceva.

Băutura ei parcă-i mai limpezise mintea; o vedea acum lămurit. Și cînd dînsa ridică ochii și-l întrebă, cu glasul molcom :

«Ți-i mai bine?»

Il pătrunse în toată ființa o undă caldă de fericire, și răspunse:

«Mi-i mai bine, parcă».

Dela maică-sa, nu-i mai vorbise nimeni cu glasul acesta; nu-i mai stătuse nimeni la căpătîi; și-i veni să se ridice și să se lipească de pieptul Marușcăi ca un copil, și să stea așa

mult, cum sta lipit de maică-sa. Se simțea așa de bine supt straja ochilor ei, c'ar fi vrut să fie veșnic bolnav; să simtă pînă-în adîncul ființii lui privirea ei bună, să-i audă glasul, să-i simtă mîinile așezîndu-i ușurel ștergarul ud.

Apoi iar se cobora asupra lui Moruzof perdeaua de neguri; și sta ceasuri așa, neclintit, cu fața'n sus, cu ochii deschiși mari, plini de spaimă parcă; și nu vedea nimic, nu auzea nimic, — simțea numai curgîndu-i prin trup ca un rîu de foc.

Cu 'ncetul, Alexie începu a se întrema. Marușca se cobora în port, la lucru, și seara venea de vreme, cum isprăvea, c'o legătură mare de tîrgueli.

În zilele acestea de veghere, în sufletul ei se petrecuse, pe nesimțite, o schimbare. Mila, duioșia femeiască, care se revărsase în ea la căpătiul bolnavului, săvîrșise o minune: trezise crîmpeiul curat din sufletul ei, peste care ticăloșia vieții din port, așezase de mult, ca o lepede de mormînt. Și femeia care era a tuturor hămalilor, cu cari petrecea în cîrciumile murdare ale portului, simți, dintr'odată, în ea, ca o rază sfoasă de soare, dorul unei vieți curate, alături de omul care să-i spue și ei, la o zi

de obidă, o vorbă bună, o vorbă de milă, o vorbă de mîngîiere.

Purta acum tunica militărească numai la lucru; acasă umbla c'o rochie de stambă albastră și se'mbrobodea rusește, c'o basma de mătasă, de aceeași culoare; cîteva șuviți bălăi îi izvorau crețe de supt broboadă, umbrindu-i fața albă; în ochii albaștri avea o lucire neobișnuită, și'n toată ființa ei ca un început de primăvară.

Moruzof prinse să se-îndrepte văzînd cu ochii; sta acum, cîteodată, ridicat între perine, și privea petecul de mare, care se vedea prin ferestruța de lîngă pat.

Marea era limpede de cîteva zile; se vedeau bucăți viorii, albastre-închis, verzi ca smaralțul. Pescarii dădeau ocoale înfiorînd apa; cîte unul se lăsa să-l legene valurile, departe, la larg, și părea o fărîmă de spumă.

Cînd intra Marușca tiptil, lui Alexie prindea a-i bate inima mai tare; închidea ochii și se făcea că doarme, ca s'o poată privi îndelung, printre gene, cum se mișcă, ușoară ca o umbră, prin odăița curată, acum, ca un păhar; și în tot sufletul i se revărsa o fericire fără nume și-i venea, cînd o vedea trecînd pe lîngă pat, să-i înlănțue mijlocul, cu amîndouă brațele, și s'o ție

astfel mult încleștată; dar nu îndrăznea. Și privind-o mereu, începu, pe nesimțite, să se gîndească la o căsuță curată pe malul mării, — la o căsuță, cu acoperișul și poarta albastre; la o odaie cu pereții plini de icoane; și în încăperea aceasta plină de taină se închea întotdeauna făptura înaltă a Marușcăi.

Intr'o zi, într'amurg, — pe cînd sta cu ochii închiși, și se gîndea, — ușa se deschise încet și Marușca intră, în vîrfurile degetelor, și-i așeză binișor, pe marginea patului, o cămașă roșie, cusută de mîna ei. Atunci Alexie deschise brațele și, ca fulgerul, o cuprinse de mijloc; și rămase așa neclintit, fără să spue o vorbă, cu obrazul lipit de pieptul ei. Și cînd deschise ochii, văzu izvorînd din ochii închiși ai Marușcăi două lacrimi. Amîndoi au stat un răstimp tăcuți, în liniștea adîncă în care își auzeau bătăile inimii. Apoi dînsul, cuprins de-o ameteală ușoară, își lăsă capul pe perină și prinzînd-o de-o mîină, o făcu să se așeze pe marginea patului. Intr'un tîrziu, Alexie murmură:

«Mă iubești tu, Marușco?»

Ea nu răspunse; s'aplecă și-l sărută pe frunte și, ridicîndu-se, fugi din odaie.

Moruzof se îndreptă încurînd, cu desăvîrșire,

și începu iar să muncească 'n port. Se simțea acum în stare să ridice de zece ori mai mult ca înaintea; simțea curgându-i în brațe o putere de uriaș. Pela crîsmă nu se mai ducea; se întorcea, seara, întins acasă, cu Marușca.

Intr'un rînd, un hămal o luă pe Marușca de după gît:

«Haide, fă, fra-i al dracului, cu noi».

Atunci Alexie, care era la doi pași, se 'ngălbeni ca un mort, și, fără nici-o vorbă, se apropié de el și îl izbi așa de năprăsnic cu pumnul între ochi, că hamalul se prăbuși, în nesimțire, la pămînt, ca trăznit. Din ziua aceea, Moruzof n'a mai lăsat-o pe Marușca să muncească în port.

Tovarășii lui de chef, se minunau că-l vedeau așa de schimbat.

Adeseaori, seara, cînd se isprăvea lucrul, se strîngeau roată, în jurul lui, și începeau, din toate părțile:

«Măi, frate-meu, măi, rău te-ai mai stricat... Să nu mergi tu, bre, cu noi să bei un palici de vin... A adus kir Eni niște turburel, să-ți sugi mustățile... Să-i sae ochii cui minte... Haide, măi vere, cu noi...»

— Nu merg, bre; lăsați-mă-în pace...» răs-

pundea, întotdeauna, Moruzof zimbînd, și se desfăcea dintre ei și pleca.

Dînsul plănuise, de-o bucată de vreme, să se facă barcagiu, și se pusese pe strîns bani, ca să-și poruncească o barcă; și la sfîrșitul săptămîinii socotea, întotdeauna, cît mai are de strîns.

După un an, avea banii pentru barcă și, într'o zi, nu se duse la lucru, ci merse de-o porunci. Acuma, seara, cînd scăpa din port, se abătea pela meșter, să vadă cum merge lucrul; și se învîrtea împrejurul bărcii, s'apleca, o bătea cu palma peste pîntece, își primbla mîna peste ea, cașicum ar fi mîngîiat-o, și zîmbea fericit pe supt mustața roșcată, pufăind din pipă și aruncînd gînditor, rotocoale albastre de fum.

Se sfătuiseră cu Marușca să-și boteze barca: «Odesa» — tîrgul din care erau amîndoi.

Cînd se întorcea acum acasă, Marușca îl întreba de departe:

«Ce face «Odesa»; mai e, mai e?»

— Nu mai e mult, și e gata, striga vesel Alexie; are să fie ceva strașnic, nici nu s'a mai pomenit asemenea barcă-aici».

Intr'o Sîmbătă seara, barca fu gata. Adouazi era o Duminică minunată, cum nu mai fusese de mult. Alexie și cu Marușca se îmbrăcară cu

hainele cele noi, luară un paner cu merinde, și se coborîră în port. Dacă i-ar fi văzut careva dintre tovarășii lor de demult, suindu-se în barca cea nouă, văpsită cu albastru, de bună seamă, că nu i-ar fi cunăscut; atît erau de schimbați și de întineriți.

Moruzof nu mai era buget la față ca înnainte; iar Marușca se îngrășase și se înnălbise de cînd nu mai muncea în port.

Dînsa se așeză la pisc și-și puse coșul cu merinde în față. Alexie deslegă frînghia și sări în barcă; vîsli de cîteva ori, prăvălindu-se pe spate, pînă cînd scoase barca dintre celelalte bărci, cari-și legăneau catargurile, cașicum s'ar fi închinat tovarășei care pleca. Apoi sări la catarg, desfăcu frînghia, și pînza se desfășură, cu un zuruit de verigi, se întinse și se umflă ca un piept care răsufală adînc. Alexie se așeză la cîrmă; și barca porni într'un freamăt ușor, dulce tainic.

Marușca zîmbea fericită, cu ochii ațintiți la Moruzof; iar dînsul privea drept înnainte, cu gura strînsă, stăpînindu-se, parcă, să nu rîdă; i se părea că toată lumea îi privește barca, și se simțea mai înnalt, de cînd se suise în ea.

Undeva, pe un vapor, un marinar cînta din

armonică un cântec de danț. Marea întinerită parcă, în lumina puternică a primăverii, își sălta în radă undele, ca prinsă de o veselie nestăpinită.

Și barca lui Moruzof, când eși, printre cele două faruri, la larg, se aplecă nițel pe-o coastă și începu a alerga,—cașicum ar fi prins-o o bucurie nebună,—spre Jurilovca, a căreia țarm se lămurea în zare, ca o dungă de neguri sinelii. Și în curînd, în liniștea adîncă a pustiului de ape, se auzi numai fișîitul lin al valurilor în piscul bărcii și cântecul dulce al vîntului în pînză. Imprejur marea își înnălța valurile și le cobora; răsufila parcă adînc, fericită, îmbătată de lumina strălucită a soarelui.

Nu mult după ce-și făcură barca, se mutară din bojdeuca tătărăscă, acoperită cu pămînt, într'o căsuță mai răsărită, pe malul mării. Era casa unui Rus și era așa cum doreau ei: cu acoperișul albastru, cu poarta înnaltă, c'o laiță largă, în fața porții, unde seara Marușca aștepta împletind ori cosînd ceva, să răsară barca lui Alexie.

Dînsul întotdeauna se întorcea cu voe bună, încărcat ca o albină, căci îi mergea bine.

Marușca îi cunoștea de departe luntrea și,

cînd o zărea, dădea fuga în casă și pregătea de ceai în odaia cea mare, cu părății plini de icoane, unde toată ziua plutea o lumină plină de taină, în care deabia mijeau chipurile sfinților. Și cînd intrau în încăperea aceasta, din zăduful de afară, parcă îi mîngîia răcoarea din-năuntru și pururea îi împresura mireazma de fagure a turtei dulci.

Uneori, cînd se întorcea Alexie mai devreme, după ce se puneau la cale, eșeau și se așezau pe bancă, în fața mării.

În liniștea care o aduce amurgul, apele păreau mai pustii, mai nemărginite. Din cînd în cînd, un val tresărea, ca speriat de-o arătare din adîncuri, și alerga la țarm. Departe, în zare, răsărea, singuratecă, barca unui pescar, ca o pasere rătăcită de stol. De vale, în port, se vedeau catargurile corăbiilor, ca un pîlc negru de brazi; deasupra lor pescarii se roteau, cașicum ar fi căutat unde să se aciueze pe noapte. Și în curînd se aprindeau luminile farurilor, ca doi ochi cari priveau peste pustiurile apelor.

Trecuseră trei ani de cînd trăeau astfel, și venise ș'un copil, cu capul bălai ca o păpădie.

Moruzof, de bucurie, își dăduse în petec: făcuse un chef cu lăutari, de aflase toată măhalaia că i-a născut Marușca un băiat; dar după asta, s'a isprăvit, nu i-a mai călcat iar piciorul în cârciumă. Se întorcea, ca de obicei, devreme acasă, și, cum venea, își lua pe genunchi flăcăul, și și-l juca pînă tîrziu, pe banca dela poartă, murmurînd pe nas un cîntec rusesc.

Intr'o seară, cum stăteau și-si sorbeau liniștiți ceaiul, se stîrni deodată afară furtuna. Alexie își așeză pe masă farfurioara cu ceai, și coborî repede malul, de-si trase barca sus, pe țarm, pînă unde nu puteau ajunge valurile; și, ca să fie fără grijă, o legă cu lanțul de stîlpul de stejar. Apoi se întoarse în casă și prinse iar a-si turna în farfurioară ceai și-a sorbi liniștit, c'o bucățică de zahăr între dinți.

Copilul dormea în umbră, în leagăn, și Marușca își isprăvisese ceaiul și cosea ceva la lumina lămpii.

Dela larg, venea, la răstimpuri dese, mugețul unei geamandure, ca glasul unui monstru care se înneacă.

Marușca murmură:

«Cînd eram mai mică, tare mă mai temeam, cînd era noaptea furtună și auzeam geaman-

dura ori vr'un vapor. Casa noastră, era, așa, lângă mare, cași asta, și eu mă făceam ghem în pat, închideam ochii strîns și ascultam, cu inima cît un purice... Eu muream de frică, și frate-meu — îl chema Alexie ca și pe tine — era numai cu cîtiva ani mai mare ca mine, și nu se temea de loc. Cînd era furtună, îl simțeam că se scoală, binișor, din pat și, cînd deschideam o clipă ochii, îl zăream la geam».

Marușca își coborî ochii asupra cusurii și începu iar a coase. Barcagiul murmură, cu zăhărul între dinți:

«Ce făcea tată-tău; cu ce trăia?

— Era pescar, răspunse dînsa, și, după un răstimp de tăcere, adăugă, lăsînd lucrul pe genunchi: tot ce cîștiga bea, și cînd venea acasă și-i cerea mama bani, o lua la bătae și făcea: «Vrai bani, ha? Vrai bani? Na-ți bani... Na-ți bani...» Ș'o bătea cu pumnii peste obraji, peste cap, pînă cînd o umplea de sînge... Săraca mamă, oftă Mărușca după o clipă, cu ochii plini de lacrimi, ca perduți undeva departe; înaintea de-a muri, ne-a sărutat pe-amîndoi obrazii, ș'apoi ne-a zis: «Duceți-vă afară, de vă jucați, dragii mamei»...

La vorbele din urmă, Alexie se îngălbeni ca

un mort; ceașca i se făcu țânduri jos; și dînsul rămase cu ochii deschiși, mari, plini de spaimă, ațintiți asupra Marușcăi. Ea răcni speriată:

«Da ce ai, Alexie?»

Și, sărind depe scaun, se prăvăli năprasnic spre el și, aplecîndu-se asupra lui, strigă:

«Ce ai, Alexie, spune, ce ai? — și-i prinse a-mîndouă mîinile.

— Nu pune mîna pe mine...» răcni Moruzof, smulgîndu-se îndărăt.

Marușca înmărmuri în mijlocul casei, cu ochii măriți, cu nările umflate, cu gura întredeschisă, ca o dungă neagră, pe față fără pic de sînge. Alexie se rezemase de perete, ș'o privea, cu ochii rătăciți, arzători, — cu niște ochi de nebun; și răsufierea îi șuera scurt, zmuncit, ca după o goană. După un răstimp, făcu cu glasul zugrumat, oprindu-se, din cînd în cînd, și înghițind aer:

«După ce-a murit maică-ta... frate-tău... a plecat în lume... nu-i așa... și nu l'ai mai văzut...

— Ce ai, Alexie, ce ai?

— Ascultă-mă... ascultă-mă... și prinse a vorbi repede, c'o șuerătură-în glas. Nu l'ai mai văzut de douăzeci de ani, și după două... după douăzeci de ani, l'ai întîlnit... v'ați întîlnit aci în

port... și nu v'ați cunoscut... și într'o noapte... într'o noapte, ați eșit dintr'o cârciumă amîndoi, singuri... și v'ați dus pe malul mării, și i te-ai dat lui... Și acum, de trei ani, ești a lui...»

Ochii Marușcăi se deschideau din ce în ce mai plini de spaimă, pe fața răvășită; și cînd Moruzof rosti cele din urmă vorbe, dînsa dădu un țipăt grozav,—un țipăt de femce pe care o ucide cineva:

«Alexie!»

Și ascunzîndu-și, cu stînga, ochii, întinse dreapta, ca pentru a se apăra. Copilul se trezi și începu a plînge speriat. Moruzof se năpusti, cu capul gol, în noapte. Pe ușa rămasă deschisă, vîntul năvăli șuerînd, și stinse lampa. Atunci s'auzi un vuet înnăbușit, ca a unui trup care s'a prăbușit pe podele, și în întunerecul adînc care se așternuse, se auzea acum un plîns amar, un plîns strivit între dinți, și țipetele de spaimă ale copilului din leagăn.

Moruzof alerga prin noapte, ca un vinovat pe care-l urmărește cineva; alerga spre port, cu părul vîlvoi, pe uliți pustii. Se opri numai cînd ajunse în port; se opri o clipă, gîfîind, că-tînd în neștire împrejur; apoi se'ndreptă spre dig, urcă scările de piatră, și, sus, pe zid, se

opri și rămase acolo neclintit, ca o stană, în șuerul vântului, cu părul spulberat de furtună.

Intunerecul era așa de adânc, că nu se zărea nici o corabie, nici un vapor,—numai câteva lumini singuratece, roșii, albastre, verzi, și cele două lumini dela faruri, cari clipeau, mai sus, ca niște stele. Incolo nimic, nici-o lumină, nici-o stea; cașicum le-ar fi stîns furtuna. Jos, ca într'o prăpastie, luceau talazurile izbindu-se de zid, ca niște monștri cari spumegau de mînie; și, după fiecare izbitură, se trăgeau înapoi, să-și facă parcă vînt, să sară peste zăgaz; dar numai spuma mîniei lor ajungea pînă sus. Și, dintr'odată, ca într'o amenințare, Alexie Moruzof își repezi pumnii strînși spre cer și se făcu nevăzut.

ROMANȚA

Vidrașcu stătu, un răstimp, cu ochii arzători în gol, cu fața slabă, sarbădă, mai lungă parcă în clipa aceea; apoi începu încet, cu glas ostenit:

«Trecuse o lună de cînd îmi murise nevasta. De multeori, seara, cînd fugeam de-acasă, gonit de amintiri, tresăream cînd vedeam răsărind vreo femeie bălae: mi sã părea c'o văd pe ea, c'o întîlnesc, cum o întîlneam de-atîtea ori, întorcîndu-se dela vre-o prietenă. O văzusem întinsă în raclă; văzusem mormîntul,—gura de întuneric, gura lacomă a eternității, înghițindu-i sicriul alb; auzisem huruitul bulgărilor, huruitul care ți se întipărește și-în carne, nu numai în suflet;— și totuși, nu-mi venea a crede, că închisese pe veci ochii. Mi se părea în fiecare clipă, c'am s'o întîlnesc, c'am să-i aud glasul, c'am s'o simt răzemîndu-se de brațul meu.

Acasă, parcă așteptam să se întoarcă de undeva, s'o văd intrînd pe ușă, în foșnetul de frunze moarte, pe care 'l stîrnea ea totdeauna împrejur.

Și, într'o seară, întorcându-mă acasă, pe o uliță singuratică, deodată îmi stătu inima: în fața mea, pășea agale o femeie bălae; pășea c'o legănare ușoară, leneșă, — așa cum mergea dînsa — îmbrăcată c'o rochie de mătasă albastră, întocmai ca rochia cu care era înmormîntată ea: avea aceiași croială, aceiași garnitură de fir, aceiași nasturi ca niște bani de aur. Grăbii în neștire pașii, și, ajungînd-o, mă pătrunse, pînă în adîncul sufletului, parfumul ei iubit: un miros de vioarele; era însă o mireazmă slabă, veche, — o mireazmă care plutea ca sufletul unui buchet de vioarele moarte de demult. Trecui înnainte, și întorcînd capul, mă uitai la fața femeii care semăna așa de bine, la mers, la statură, la tot, cu nevasta mea; dar îî zării numai lucirea ochilor, — căci fața'i era acoperită cu'n vâl gros, — și, nu știu de ce, mi se păru că lucesc ciudat, că au o strălucire sticloasă, rece, ca a unor ochi de mort. Mă uitai împrejur, să văd dacă nu zăresc pe cineva: ulița se întindea, pînă departe, pustie și tăcută. Și deodată mi se păru c'aud numai pașii mei, că femeea din urma mea alunecă, asemenea unei umbre. Atunci mă cuprinse o spaimă grozavă, și îmi veni să răcnesc ca un om pe care 'l ucide cineva; s'alerg ca un eșit din minți; dar izbutii

să mă stăpînesc și grăbii numai pașii. Cînd auzii glasuri și văzui venind spre mine doi inși, vorbind veseli, mă liniștii, îmi fu rușine de spaima aceasta copilărească.

Cînd am ajuns acasă era tîrziu și am deschis ușa odăii de culcare cu teamă; pentru întîia oară simțeam frica aceasta de copil: mi-era frică de întuneric; frică de tăcerea adîncă din odae. Aprinsei repede lampa; și lumina lină, dulce, alungă, odată cu întunericul, și teama mea.

M'am desbrăcat, am luat o carte, să citesc în pat, ca de obicei; dar n'am fost în stare să citesc un rînd. Am pus cartea pe mesuță și n'am ridicat într'o mîină, de-am stins lampa. Dar odată cu întunericul care se întinse asupra mea ca un vâl gros, mi se trezi iar aceiași frică tainică. Intr'un tîrziu, însă, mă biruî oboseala și ațipii. Simțeam cum îmi curge prin vine, în tot trupul, toropeala dulce, caldă, a somnului,—toropeala pe care trebuie s'o simtă fumătorii de hașiș. Și mi se părea că plutesc lin pe un rîu, care curgea fără nici un vuet, fără nici un plescăit de val, fără nici un freamăt, fără nici un suspin, fără nici o șoaptă,—pe un rîu ca de pe alte tărîmuri. Și, deodată, tresării din amortea care mă cuprinsese; mă trezii ca într'o cămașă de ghiață:

cineva deschisese încet ușa dela odăia de alăturea, și auzeam bine, limpede, un fișuit de mătăsa; dar pași nu deosebeam. Apoi auzii zgomotul unui scaun, ca atunci cînd s'așază cineva și-l schimbă din loc. Și, deodată, izvorî din pianul ei un cîntec lin; romanța pe care o iubea ea mai mult ș'o cînta în fiecare seară.

Se înnălța așa de perduță, așa de suprapămîntească, că părea că isvorăște din coardele unei harfe, nu a unui clavier. Și eu ascultam încremenit, cu sufletul înghețat; și simțeam cum mi se prelinge încet pe tîmplă, pe obraz, o picătură rece de sudoare. Dintr'o dată romanța amuți, auzii un oftat ușurel, auzii închizînd capacul de la pian; apoi fișuitul de mătăasă, apropiindu-se de ușa odăii mele. Atunci spaima a trezit în mine toate puterile cari dorm în noi nebănuite; și nu știu cînd am aprins lampa, cînd m'am îmbrăcat și cînd am eșit din casă, cu lampa în mîină. Știu atît: cînd m'am văzut afară, în răcoarea nopții, am zvîrlit lampa peste niște tufe de liliac; para ei a însemnat, în întunericul adînc, un arc de foc și s'a stins.

Am prins a alerga, spre lumina din mijlocul orașului, ca un eșit din minți; și-în urma mea auzeam limpede un fâșuit de mătăasă; îl auzeam

din ce în ce mai lămurit, mai aproape. Și, pe șira spinării, simțeam alunecându-mi o broboană de sudoare ca o mărgică de gheață.

Mă liniștii numai cînd mă văzui la o masă, în lumina unei berării pline de lumea care eșise atunci dela teatru. Și cînd plecă și cel din urmă mușteriu și un chelner prinse a stinge lămpile, eșiii și eu și mă dusei la un otel. Acolo, deși știam că-i lume de jurîmprejur, că nu's singur, n'am stîns lumînarea: și numai cînd a prins să se facă ziua ș'a început vuetul orașului, — numai atunci am putut ațipi.

Cînd m'am trezit, era aproape-amează. M'am dus la fereastră ș'am ridicat storul. În lumina mare care năvăli veselă în casă, punînd un zîmbet fericit pe lucruri, începui a mă gîndi la întîmplarea din noaptea trecută. Mă miram cum de-am putut, eu, om în toată firea, să am asemenea năluciri. Și cum stam așa, răzemat la geam și mă gîndeam, cu 'nctul mă pătrunse în suflet ca ceva rece; ca o adiere izvorîță din întunericul unei peșteri, teama c'am să înnebunesc, c'o să mi se-întunece mințile; că ce mi-se întîmplase era începutul bolii aceștia cumplite. Și mă trezii despîcîndu-mi fiecare gînd. Căutam să-mi aduc aminte vorbele

pe cari le rostisem zilele din urmă: mă chinuiam să mi-le amintesc cuvînt cu cuvînt; le destrămam, îmi încordam mintea s'aud felul cum le-am rostit. Și-mi auzeam bine mlădierea glasului cu care le spuseseam. Căutam să le rostesc din nou, așa cum le rostisem: rosteam cu glas tare cîte-o vorbă de mai multe ori; și, cu cît o spuneam, cu atît mi-se părea c'o spun mai ciudat. Căutam să-mi amintesc felul cum m'a ascultat cutare cunoscut, chipul cum m'a privit; mă opream la o privire, la un zîmbet și le cercetam încordîndu-mi toată puterea mea de judecată; căutam să văd dacă nu era cumva, într'o anumită privire sau zîmbet, un gînd ascuns. Imi aminteam vorbe rostite rău; îmi adusei aminte de-o frază spusă pe dos, de un gest care nu se potrivea de loc cu ceea ce spuneam; de chipul ciudat cum s'a uitat la mine un cunoscut odată.

Și privind-mă, spionîndu-mă, prin neliniștea ce mă cuprindea încetul cu încetul, începură toate gîndurile, toate tresăririle ființei mele, a căpăta o ciudățenie fantastică. Ș'atunci, cuprins, dintr'odată, de spaima că-înebunesc, mă-înghite noaptea grozavă a nebuniei,—noaptea pe care gîndurile trebuie s'o sfîșie ca niște fulgere,

ca niște bice de foc,—mă hotărîi s'alerg la un doctor, să-i spun ce mi s'a întîmplat, ce cuget să-i mărturisesc teama pe care o simțeam în suflet, rece ca un șarpe».

Vidrașcu își îngropă bărbia ascuțită'n piept; și rămase așa, tăcut, cu fața mai sarbădă, mai slabă parcă, mai osoasă, și fruntea-i părea mai boltită, umerii obrazilor mai ascuțiți; iar ochii lui adînci, deschiși mari, ardeau, în clipa aceea ca de flacăra nebuniei. Cum sta așa, cu ochii ațintiți ca asupra unei fantome, ai fi zis c'aude iar adiind romanța.

VIȘINELE

Eram mai mulți prieteni, în jurul unei mese din grădinița cafenelei noastre favorite, și, în răcoarea care se întinsese după o zi de zăduf, stăteam la palavre. Venise, nu știu cum, vorba despre beție, și unul dintre noi, care asculta, răzemat într'un cot, zîmbi și făcu, răsucindu-și, o clipă, mustața și privind, undeva departe, printre gene:

«Fiindcă pe așa răcoare e păcat să ne ducem acasă, să povestesc și eu, băeți, ceva. Odată, de demult, cînd eram copil, m'am dus și mi-am petrecut vacanția de Paști la țară, la bunicul, care avea, pe vremea aceea, un petec de moșie, la granița Bucovinei. Pentru întâia oară m'am dus eu atunci la țară și, acù, cînd vă povestesc, îmi răsună în urechi cotcodăcitul asurzitor al găinelor; simt în nări mirosul de fum și de gunoiu, care plutește, seara, pe ulițele satelor; aud ronțaitul cailor și ciuruitul laptelui în doniță; văd

vițeii fragezi ghiontind, cu boturile lor umede, ulgerele vacilor mari, roșii.

Dar nu despre farmecul vieței de țară vreau să vă vorbesc, ci voesc să vă povestesc un chef, cum cred că n'ați văzut nimenea dintre voi, măcar că nu-mi puteți spune că nu vă plac chefurile.

Intr'o după amiază, îl aud pe bunicu, făcînd către bunica:

«Lisaveto, da bine, frate, ce mai ții degeaba vișinele *iestea* rămase dela vișinată? Da dă-le lui Andrii, să le zvîrlă la pacatele.

— D'apoi, că tot m'am ținut, doar, să-i spun, ș'am uitat.. «răspunde bunica, și, eșind în cerdac, prinde-a striga:

«Andrii, mă Andrii; da unde, Naiba, ești? (apoi mai încet) O fi dormind, undeva, prin burueni, că, de dugleș, nu mai are păreche...»

Bunicul eși și el în cerdac, cu țigareta de chilimbar între degetele scurte și groase, ca niște cîrnăciori curmați, și, trăgînd un gît de aer, strigă cu glasul lui gros:

«Andrii, mă Andrii... Ei, poftim dumneata; apoi să nu-l ieu de chică și să-i fac o morișcă? Mă, Andrii, mă, ticălosule...»

Atunci, de undeva din livadă, răspunse un glas răgușit, somnoros :

«Aici, cucoane.

— Na, poftim, ce cată Rusul Naibei, în livadă? Numai că dormea undeva...» făcu bunicul trăgînd un fum și slobozindu-l, cu obrazii umflați.

Portița grădinei scîrțîi, și Andrei se oprî în fața cerdacului și, scoțîndu-și pălăria, rămase cu capul buhos în soare:

«Iar ai dormit, bre, în buruieni?» zise bunicul cătînd cu coada ochiului la el.

Rusului îi fugiră ochii într'o parte și, ducînd o mîină la nasul roș, făcu, cu jumătate de gură:

«Unde se află, cucoane, am fost, zău, la prisacă, că trebuie, musai, să iasă un roi.

— Atîta rău, făcu bunica uitîndu-se oțărîtă la el; ia poftim încoace, după mine».

Andrei suî scările, bocănind cu bocîncii plini de praf, și așezîndu-și pălăria jos, lîngă ușă, intră după bunica, călcînd, în vîrfurile degetelor, pe lăicerele vrîstate și cumpănindu-se, de mijloc, la dreapta și la stînga, cu brațele depărtate de trup:

«Uit'te, na, ia chiupul ista, din ocniță, și du-te

de zvîrle vişinele. Spală-l și adă-l îndărăt. M'ai auzit?

— Auzit, sǎru' mîna...» făcu Rusul, și, luînd chiupul, ieși, cum intrase, cumpănindu-se.

Eu mai stătui ce mai stătui, și eșii să mă uit la cai; caii erau moartea mea. Cînd să intru în grajdi, numai ce-l văd pe Rus că-și scoate capul pe ușa hambarului și-mi face, cu taină mare, semn să vin, zîmbindu-mi cu gura pînă la urechi.

Intru în hambar. Andrei duce trei degete împreunate la gură și sărutîndu-le, îmi arată, cu ochii, chiupul cu vişinele. Apoi îmi umple mîna de vişine și, așezîndu-se grecește, lîngă chiup, prinde a cărăbăni vişinele la gură. Cum înfuleca așa, numai ce intră doi masculi cît niște junci, legănîndu-se pe picioarele scurte și grohăind încet, cașicum ar fi vorbit în de ei. Andrei, cînd i-a văzut, și-a dus iar trei degete la gură și sărutîndu-și-le voios, a răsturnat vişinele dinnaintea porcilor; iar o mîină de vişine a aruncat-o la niște găini, cari se învîrteau prin fața hambarului. Porcii au început a înghiți lacomi, cu gemete scurte. Găinile se repezeau, nebune, după vişine; se goneau legănîndu-se,

cu gîturile întinse, cu aripile deschise; și, cît ai clipi, le dădură gata.

O găină, cu'n moț ca o minge, mai găsi o vișină și o luă la fugă, cu ea în plisc, ducînd, parcă, o boabă de rubin, prin lumină. O parte din găini, se luară după ea; iar o samă năvăliră în hambar și prinseră a da tîrcoale masculilor. Din cînd în cînd, cîte una, mai îndrăzneată, se apropia binișor, întindea gîtul și le fura cîte o vișină; iar porcii dădeau cu rîtul și guițau desnădăjduiți.

Eu, băgai, deodată, de seamă că simt în tot trupul o veselie nespusă, și prinsei a cînta; apoi numai ce mi se păru că hambarul se clatină și începe a pluti ca pe-o apă. Și, dintr'odată, văzui, ca printr'o ceață, că mascurii se leagănă, es împleticindu-se în ogradă, și, ridicîndu-și surlele spre cer, prind a guița prelung ș'a pufni. Se opresc o clipă, grohăesc încet, se cumpănesc la dreapta, la stînga, și pornesc, dintr'odată, ponciș; fac cîțiva pași, și se prăvălesc amîndoi pe-o coastă; se scoală, pornesc iar cad.

Andrei se uita din pragul hambarului, se frîngea de șale înaintea și se plesnea cu palmele peste genunchi, se apuca de nas și scutura

din cap, își acoperea gura știrbă cu mîna, cu degetele rășchirate. Eu ridic un picior și pășesc peste prag, ca peste un gard; în bătătură mă opresc și mă razăm de hambar: curtea, cu casele cu streșinile late, cu livada albă de floare, cu clăile de fîn, se învîrtesc în jurul meu ca împrejurul unei osii. O găină neagră, văd că face cîtiva pași și cade în plisc, cu aripele deschise. Il văd pe bunicul ivindu-se în cerdac îl văd vînturînd din mîini și strigînd ceva.

Iar Andrei rîde înnainte, cu mîne peste gură; O văd pe bunica, pe bunicul, coborînd speriați scările, învîrtindu-se în jurul mascurilor, cari se dau de-a tăvalul prin mijlocul ogrăzii și guiță de parcă 'i taie cineva.

Bunica vede o găină zăcînd în iarbă, cu aripele întinse, cu pliscul căscat; aleargă, se pleacă asupra ei; se întoarce, — dă peste alta; ridică amîndouă brațele, își cuprinde capu 'n palme. Eu le văd pe toate, ca printr'o pînză de fum.

Andrei rîde înnainte, cu mîna la gură, ca prostul. Și deodată îl aud pe bunicul răcnind:

«S'au îmbătat, Lisaveto, cu vișinele...»

Și îl văd venind gîfîind spre noi; îl văd înălțînd un braț și prinzîndu-l pe Andrei de gît. Il aud răcnind din răspuțeri, cu fața roșie gotcă

«Ce-ai făcut, ticălosule, cu vișinele?»

O văd și pe bunica răpezindu-se, ridicând brațele. Apoi mi s'a lăsat pe ochi o perdea, și n'am mai văzut nimic. Când mi-am venit în fire, stăteam întins pe pat, cu un ștergar ud pe frunte, și, pe fereastra deschisă, veneau și mă împresurau mirezmele livezei și răcoarea amurgului».

SANTINELA DELA No. 6

Nimeni nu știa să prostească așa de bine miliția, ca țiganul Vasile Cerceluș; era cel mai vestit chiulangiu din regiment. Făcea, uneori, câte una de hohoteau companiile de rîs. Parcă-l văd. Era mic și iute ca un prîsnel și-i luceau ochii în cap ca la Necuratul.

Acù, într'o zi, supărare mare pe capul lui Cerceluș că i-a venit rîndul la gardă, — gărzile erau moartea lui. Se dă el bine pe lîngă sergent: Domnule sergent la deal, domnule sergent la vale, că-i sucită, că-i învîrtită, — îl roagă, în sfîrșit, de toți Dumnezeii, să-l scape de gardă. Sergentul: nu și nu, că el nu poate; să se ducă la sergentul-major:

«Ce-i Cerceluș, neică? Ce te uiți așa la mine, de parcă vrei să mă mănînci?»

— Să trăiți, domnule sergent major, am venit să vă fac o rugăminte.

— Ei, ia cîrî, să te-aud.

— Dați, să trăiți domnule sergent-major, al-

tuia ordin să facă gardă în locul meu, c'am primit, taman acușica, scrisoare că s'a îmbolnăvit maică-mea.

— Nu mai spune, Cerceluș, neică. S'a îmbolnăvit taman acuma maică-ta, cînd trebuie să intri tu în gardă, ha?

— Zău, să trăiți, domnule sergent-major; să n'ajung ziua de mîine, dacă mint... Faceți-vă, vă rog, o bunătate ș'o pomană...

— Mă, cioară, mă, de ce spui minciuni?

— Să n'am parte de tinerețele mele, dacă vă mint, să trăiți, domnule sergent-major.

— Bine, Cerceluș, neică, fă mata o bunătate și dă-mi și mie scrisoarea aia ș'o văd...»

Cerceluș prinde a se căuta prin buzunare; caută, caută,—pace, nu găsește scrisoarea:

«Ce, Cerceluș dragă, ai pierdut scrisoarea, ha?

— Am pierdut-o, să trăiți, domnule sergent-major, să mor c'am pierdut-o.

— Zi: Să n'ajung luna cu mîna și soarele cu picioarele.

— Zău să tră...

— Haiti, scurtă vorbă, mă Țigane, nu mă scoate din sărite... Marș și te pregătește de gardă...»

Fiindcă Cerceluș știa pînă unde merge răb-

darea sergentului-major, a făcut stînga-împrejur și s'a dus să se pregătească de gardă; dar cătrănit, bietul Cerceluș, lucru mare, — c'am uitat să vă spun, că era amorezat lulea și focul lui era că, dacă intră în gardă, n'o să poată spăla putina să-și vază Chiranda.

Intră Țiganul în gardă, că n'avea încotro. Și, pe la miezul nopței, cînd îi veni iar rîndul, coborî scările de piatră ale gangului dela magazie, unde-i căzuse lui să facă de gardă. Și, acolo, începu a se primbla, amărît ca vai de el, cu pușca 'n spate, și-a se gîndi, și-a se frămînta, cum să facă el să fugă din gardă.

Și, deodată, îi veni în gînd că are timp be-rechet, să se ducă și să se întoarcă. Și se mira cum de nu i-a dat prin minte pîn'acù? Iși zise: «In trei ceasuri mă duc și unde și-a înțercat dracul copiii și mă întorc înapoi... Rondul nu mai vine, el, la vremea asta, că doar nu-i nebun să iasă dela căldură și dela bine în vifor-nița și frigul ăsta. Ia te uită ce mînia lui Dum-nezeu i-afară!»

De rond nu i-e frică lui; dar se teme de vr'un pîrlit de ăștia de grad, să nu vadă, cînd o trece, dela cîntină, spre cazarmă, că lipsește santinela dela magazie.

Dar, deodată, face tare, plesnindu-se cu palma peste frunte:

«Phiii... Minunat, măi tată... Las', că vă trag eu clapa!»

Și-își scoate arma din umăr și-o razemă într'un ungher. Apoi se strecoară în viforul de-afară. Se oprește, o clipă, se uită în toate părțile, ascultă—nu se vede nimeni prin painjenişul de fulgi, nu se aude nici un pas scârțîind pe zăpadă. O ia, prin omătul pînă la genunchi, spre stogul de lîngă grajd. Și, cît te-ai șterge la un ochi, se întoarce, tiptil, c'o sarcină de fîn. Se descinge, își dezbracă mantaua. o așterne jos, pune fînul deasupra, și se lasă în genunchi. Și, după un răstimp scurt, se ridică, cu momîia, în picioare, ca zvîrlit de un arc, o sprijină de perete ș'o încinge strîns, își scoate capela și i-o pune, cașicum ar fi tras'o peste ochi, să-și apere fața de viscol; își razemă pușca de ea. Pe urmă, urcă scările în vîrful degetelor, scoate, mai întîi, capul pe ușă, se uită în dreapta, în stînga; și, deodată, ră sare, o clipă, pe creasta gardului din față, în painjenişul viscolului; și se face nevăzut.

În ziua aceea era de serviciu sublocotenentul Todirașcu, care deabia eșise anul acela de pe

băncile școalei militare,—tînăr de tot, nici nu-înfierase bine mustața,—și subțirel și delicat: parcă era o domnișoară de pension. Atunci făcea pentru întîia oară de serviciu. Cum nu-l putea prinde somnul pe patul de campanie, pe la miezul nopții, își zise, ridicîndu-se: «Ian să mă duc eu să inspectez santinelele».

Își îmbracă repede mantaua, își luă sabia, își puse chipiul; și eșind în sala ce părea plină de ceață, în care ardea o lampă somnoroasă și răsuna tictacul ceasornicului rotund din părete, o luă prin gangurile negre, în cari pașii îi răsuna, parcă l-ar fi urmărit cineva. Simți o înfiorare prin spate și prinse a șuera. Și cînd ajunse la ușă, se grăbi să iasă și făcu un pas mai mare, cașicum s'ar fi temut să nu-l apuce o mîină din întunerec. Afară se liniști și o luă spre postul No. 1, prin zăpada, care, uneori, îi trecea de genunchi și, câte-o dată, era spulberată de viscol pînă la pămîntul înghețat. Mergea hortiș, cu umerii ridicați, cu capul strîmb, cu dreapta vîrîtă la piept, cu stînga în buzunarul mantalei, ținînd sabia ca să nu zîngănească: dacă o fi adormit, cumva, vreo santinelă, s'o poată prinde.

Cînd se apropie de postul No. 1, eși din ghe-

retă santinela, ca o momîie neagră, învăluită, împestrițată de ninsoare; luă arma la mîină, fulgerînd din baionetă și, cu glas îngroșat, c'o tremurare ușoară de frică, întrebă de trei ori răstit:

«Cine-i? Cine-i? Cine-i?

— Rond.

— Rond stăi... Innaintează la ordin și dă-ți parola.

— Comana...» murmură sublocotenentul, oprindu-se la trei pași.

Atunci santinela luă scurt, c'o țacăneală, arma la umăr și, luînd pentru onor, raportă într'un suflet:

«Trăiți, domnule sublocotenent, la postul No. 1 nu s'a întîmplat nimic...»

S'a dus, de-acolo la postul No. 2 — bine; la No. 3,—bine; la toate, bine. Cînd ajunse, însă, la cel din urmă, la No. 6, santinela, pace, nu se vede! Se oprește în fața gangului, așteaptă o clipă, — nu ese!

«Aici e țiganul, fir'ar al Dracului cu tot neamul lui țigănesc!» se gîndește sublocotenentul:

«Mă, Țigane!»

«Doarme tun, bată-l Dumnezeu, își zice; poate

să vie cineva să curețe tot din magazie; și el nici habar să n'aibă...»

Se apropie, tiptil, de ușa gangului:

«Uite-l, fir'ar al dracului, doarme rezemat de perete!» — se gîndește sublocotenentul Todirașcu.

Și, scoțîndu-și sabia, coborî binișor, în vîrfurile degetelor, cele șase trepte de piatră; și, cînd fu la doi pași de santinela, zbieră odată din răspuțeri:

«Așa îți faci tu datoria, mă Țigane!» Și-l lovi cu sabia în piept.

Atunci santinela, ca fulgerul, se prăbuși pe-o coastă, și arma, isbindu-se de asfalt, umplu bolta de vuet; iar Cerceluș rămase nemișcat în întuneric. Sublocotenentul Todirașcu, din doi pași, fu afară și-o luă la fugă, cu sabia în mîină, prin viscol, spre cazarma care se înălța neagră în noapte.

Cînd ajunse în gangul căzărmei, se gîndi că se poate întîlni cu vr'un soldat din gardă și, încetinindu-și pașii, își vîrî sabia în teacă. Cînd intră în odaie, era tot o sudoare rece. Inima parcă-i zvîcnea în gît și simțea că se înnebuse. Iși rupse copcile dela gulerul mantalei și al tunicei și căzu pe pat, cu fața-în sus.

Intr'un târziu, prinse a intra pe fereastră o lumină mohorâtă, tristă, aprinzând luciri slabe pe sabia sublocotenentului, pe nasturii mantalei desfăcute la piept, pe tresele chipiului căzut pe podele.

Și iată că, deodată, ușa se deschise încet, cu fereală, și întâiu se arătă un cap, apoi trupul, pînă la mijloc numai, pe urmă în întregime, nelămurit, negru ca o umbră.

Sublocotenentul tresări, i se păru c'a intrat cineva și, dintr'o dată, inima-i stătu, peste frunte îi trecu ca o suflare de ghiață; și rămase nelclintit, c'o mîină încleștată în manta, la piept, cu cealaltă în cergă, cu ochii arzători, deschiși mari. În fața lui, sta nemișcat Cerceluș, și-l privea cu ochii ca doi licurici. Și, ca dintr'o depărtare mare, ca de pe alte tărîmuri, sublocotenentul auzi un glas:

«Să trăiți, domnule sublocotenent, m'a trimis d'on sergent să vă iau cismele, să vi le fac».

Și, ca prin vis, simți, după asta, trăgîndu-i botforii și, ca printr'o negură, văzu o umbră strecurîndu-se afară cu cismele.

STRĂMOȘUL

«Vezi, asta te-însăpăimîntă, făcu cuconul Alecu Visarion, trecîndu-și mîna prin pletele bălăi ale băiatului; niciodată nu poți ști ce strămoș se va trezi într'un copil; pe mine, cînd mă gîndesc la băetul meu, mă chinuește necunoscutul acesta. Ție îți vine să zîmbești poate; am să-ți povestesc o întîmplare de demult, petrecută în familia mea, ș'atunci, cred, c'ai să-mi dai dreptate».

Și întorcîndu-se cătră copil, îi zise, c'o înmlădiere de dragoste în glas, luîndu-i capu'n mîini și sărutîndu-l pe frunte:

«Du-te, puiul tatei, și te joacă prin grădină».

Copilul se făcu nevăzut pe ușă. Cuconul Alecu începu:

«Așa, acū ascultă... După ce am isprăvit gimnaziul, tata m'a trimis la București, la o vară a lui: mătușa Mărioara. Dînsa era văduvă și avea o fetiță de vr'o doisprezece-treisprezece ani; o chema Nina. Parc'o văd: era slăbuță, cu un

căpușor bălai și creț, de înger; și de-o cumințenie, cum n'am mai văzut copil. De multeori, mătușa Marioara îi zicea:

«Da du-te, maică, și te mai joacă și tu cu fețele de-alătura.

— Nu-mi place, mamă, să mă joc, făcea dînsa; să mă duc să sar, să țip, — mai bine stau și citesc».

Și lua o carte și citea pînă nu se mai vedea. Eșia întîia în toate clasele, și profesoarele, cînd o întîlneau pe mătușa Marioara, îi spuneau:

«Știți, noi toate te fericim pe mata: așa copil cuminte și-înțelept, noi n'am mai pomenit; cînd o chemi la lecție, e o adevărată fericire s'o asculti, ce frumos și limpede și așezat vorbește».

Dînsa își pierdea fetița din ochi, de dragă, — poți să-ți închipui: să ai așa copil... Trăia dintr'o biată pensie. Ea își prefăcea rochia de zece ori; dar fetița totdeauna parcă era scoasă din cutie. Cei cari nu știeau a cui e, de bună seamă, că credeau că-i copilul unor oameni bogați; și maică-sa nici slugă nu ținea: singură își grijea cele două odăiți; singură-și făcea mîncare, singură-și spăla, — și era slabă: o umbră numai.

Din economiile pe cari le făcea, îi cumpărase Ninei pian. Și, măcar că învăța numai de doi

ani, fetița cînta destul de bine; și, uneori, serile, s'așeza la clavir și ne cînta ceva, o romanță, lunecîndu-și lin mînușițele albe, cu căpșorul bălai înclinat pe un umăr; cu o înfățișare ostenită, tristă; cu ochii departe. Și în unele seri, cînd cea din urmă notă murea ca un suspin, mătușa Mărioara se repezea cu ochii în lacrimi; o săruta sălbatec: pe obraji, pe ochi, pe frunte, pe părul cîrlionțat; apoi o ridica, deodată, ș'o strîngea la piept, ca eșită din minți; o înnăbușea strîngînd-o; și rămînea, o clipă, astfel, cu ea în brațe, fără un cuvînt, cu ochii închiși strîns.

Intr'o zi, o văzui că lipește pe fereastra dela odaea cea mare un bilet, pe care era scris cu mîna: «O cameră de-închiriat». Avea cîteva datorii, și nu putea eși altfel din încurcătură. Inforcîndu-mă, într'o seară, de la școală, auzii, în odaea din față, un sunet de pinteni, și mătușa Mărioara îmi eși înnainte veselă, și-mi șopti: «Am închiriat odaea unui căpitan!»

Ușa din fund se deschise, și răsări căpitanul: un bunduc, mai aproape de patruzeci de ani, decît de treizeci, cu niște ochi mărunți, tăioși, de Tătar; trecu, strîns în mondirul roș, cu chipiul pe-o ureche, c'o havană-între dinți, tîrîndu-și sabia. Cînd ajunse în mijlocul curții, se

opri, își puse mâinile în șolduri, și strigă, cu glas răgușit: «Mă leat». Și atunci, ca din pământ, rășari ordonanța, un flăcău slăbuț, cu fața sarbădă, cu niște ochi mari, triști; sta drept, ca o stană, înaintea căpitanului, și parcă și cu ochii asculta poruncile.

Căpitanul se întorcea noaptea târziu, bocănind cu cismele; tîrîndu-și sabia; și îl auzeam multă vreme tușind și scuișind.

Dela o bucată de vreme, luai aminte, că pășește mai cu pază pe dinaintea ușilor noastre, că nu-și mai lasă sabia să se tîrîie, și-i rămîine în urmă un miros de parfum în necăcios; că-i întotdeauna ras proaspăt și cu mustățile cîrjoiate în spre ochi.

Innainte, cînd trecea pe lîngă mătușa Mărioara, nu zicea nici: «Buna ziua». Acum îl auzeam rostind cu glas foarte dulceag: «Sărut mînușile, cucoană».

Nina, deasemenea, mi se părea schimbată. O vedeam lăsînd cartea din mîini și rămînînd cu privirile țintite departe, în gol; și ochii ei aveau o adîncime și o lumină ciudată. Mi se părea mai slabă, mai palidă; cînta, parcă, mai mult la pian.

Trecuse vr'o lună, două poate, și, într'o seară

întorcîndu-mă dela școală, — din șălița, în care îmi aveam eu patul și mesuța cu cărțile, o auzii pe mătușa Mărioară întrebînd cu glas înnăbușit, plin de spaimă:

«Draga mamei, ce-ai făcut?»

Și după un răstimp scurt de tăcere, pe Nina răspunzînd, cu glas zugrumat, printre suspine:

«Mamă dragă, iartă-mă...»

Ușa care ne despărțea, era cu ferestre și cu perdele. Nu mă putui stăpîni, și mă apropiai tiptil. Mă aplecai și mă uitai printr'un colț al geamului: mătușa Mărioara plîngea zguduită de șuspine, pe un scaun, cu fața-în palme, și murmura repede aceleași cuvinte:

«Puiu' mamei, ce-ai făcut? Puiu' mamei, ce-ai făcut?»

Iar Nina, căzuse în genunchi, la picioarele ei, și tremura toată, din creștet pînă'n tălpi, ca prinsă de friguri, cu fața îngrămădită-în poala maică-sa.

Mătușa Mărioara, prinse a-și aluneca încet palmele în jos, cu degetele rășchirate; și fața-i plină de lacrimi, răsări mai lungă parcă, și ochii peste măsură de măriți, se ațintiră asupra copilului. Se uita cașicum n'ar fi cunoscut-o; și răsufierea îi șuera scurt. Apoi mîi-

nile slabe se întinseră, căutară ca într'un întunec adânc, și, cuprinzînd capul creț al fetei, prinseră a tremura, de parc'ar fi cuprins un sloi de ghiață.

Dar, deodată, cu o tresărire, își strînse capu'n: palme, și cu o privire de fiară, gemu scrîșnind «Cîinele...»

Și sări-în picioare, ca mușcată de șarpe; vru să se prăbușească spre ușă. Dar brațele fragede ale fetei se încleștară în jurul picioarelor ei, și, răsturnîndu-și capul pe spate, copilul acela plăpînd, dădu un țipăt de femeie, un țipăt aprig:

«Mamă, să nu-i faci nimic, mamă; eu îs vinovată, eu, nu el... eu, nu el...»

Și începu a geme, c'o șuerătură răgușită-în glas, înnăbușindu-se, oprindu-se aproape la fiecare vorbă, și sorbind adânc aer, pe gura întredeschisă:

«Eu... nu el; eu... nu el; eu... nu el... dacă... îi... faci... lui vr'un rău... să știi... că mă omor...»

Uite, îs mai bine de treizeci de ani de-atunci, și parcă le-am auzit eri vorbele acestea. Era atîta hotărîre în ele și atîta patimă, că mă întreb din ce adîncuri au izvorît în pieptul copilului aceluia de treisprezece ani. Ce strămoș s'a trezit din necunoscutul ființei ei, și și-a vâr-

sat otrava patimei, în trupul acela fraget, plâpînd ca o floare.

Maică-sa, la strigătul acesta, s'a răzemat de părete, albă ca varul, la față, ș'a trecut o mîină peste frunte, a clipit de cîteva ori, și a murmurat, cu glas istovit, care venea de departe parcă:

«Nu, nu-i fac nimic... Nu te teme, nu-i fac nimic...»

Stătu așa, un răstimp lung, răzemată de părete, cu ochii mari în gol, plini de întuneric; cașicum s'ar fi stîns în ea flacăra vieței. Într'un tîrziu, își coborî ochii asupra copilului, care tremura la picioarele ei; și, deodată, ca fulgerul s'aplecă deschizîndu-și brațele, zvîrlindu-le în lături; ș'o ridică, ș'o strînse la piept cu ochii închiși; se așeză apoi pe scaun, și începu să-i mîngîie încet fruntea, cu privirile ațintite departe. Fetița suspina din ce în ce mai rar, moale, cu puterile sleite, cu fața ca de ceară, c'o umbră viorie pe tîmple și pe pleoape; și, într'un tîrziu, istovită de suflarea de vifor, care trecuse prin ființa ei plâpîndă, adormi.

Atunci, mătușa Măriora, o așeză binișor pe pat.

Din odaea de alătura, se auzi tusea căpita-

nului. Mătușa Mărioara, duse o mîină la inimă și-închise o clipă ochii; stătu așa un răstimp, răsuffînd greu, cu nările lărgite; și pe gît îi svîcnea o vîină albastră; apoi făcu doi pași, cașicum ar fi dibuit prin întunerice, se clătină, se răzemă, cu amîndouă mîinile, de-o masă, și intră, după o clipă, la căpitan.

Am auzit numai țipete înnăbușite; n'am putut înțelege nici un cuvînt. In urmă, am aflat ce-a fost.

Dînsa s'a năpustit în odae, ca o fiară gata să-l sfîșie, ș'a gemut, cu fața-îngrămădită în chipul lui; atingîndu-l aproape, simțindu-și fiecare răsufierea ferbinte a celuilalt,— a gemut, c'o șuerătură de furtună'n glas, privindu-l în albul ochilor:

«Ce-ai făcut din copilul meu, cîine?...».

Iar căpitanul a răspuns, aruncînd un val de fum:

«Dumneata mi-ai aruncat-o-în brațe»...

Ș'a început a se primbla, în sunetul molcom al pintenilor, cu mîinile la spate, aruncînd ne-păsător fumul spre tavan.

Atunci ea a simțit că i se spulberă mințile; și i'a venit să răcnească, să urle, să se rostogolească pe podele, să-și muște pîină la sînge

mîinile, să-și sfîșie carnea de pe ea; și, ca să n'o audă vecinii, s'a coborît în întunericul pivniței, ș'acolo a răcnit, ca un îngropat de viu, care se trezește deodată în noaptea mormîntului; s'a rostogolit, ș'a sfîșiat rochia, ș'a smuls șuvițe-întregi de păr, pînă cînd a leșinat; — ș'a stat acolo, întinsă pe pămîntul umed, ca moartă, pînă ș'a venit singură în fire și s'a ridicat cu carnea, cu oasele, cu sufletul înghețat.

Nina nu se mai ducea acum la școală; sta toată ziua cu ochii în gol și plîngea încetișor. Ajunsese străvezie; părea în urma unei boale grozave, care o dusesse la marginea mormîntului. Și într'o zi înțelesei: în umbra aceasta de copil, se înfiripa o viață. După cîtăva vreme, însă, se liniști; părea că ascunde o bucurie mare; era în ea închisă, parcă, o văpae vie. Am înțeles apoi, că se hotărîse să se facă nunta peste cîteva luni.

Cînd mă întorceam dela școală, îi găseam stînd alătura; ea, întotdeauna, alipită de dînsul, c'o lumină de vis pe față, cuprinsă par'că de-o ameteală dulce. In mai multe rînduri o zării, prin geamul ușei, ținîndu-l strîns de gît, cu brațele ei subțirele, albe ca de ceară, cu capul lipit de pieptul lui, cu ochii închiși.

Int'o zi, cînd intrai în casă, mă izbi un miros de oțet de trandafir, de doctorii; și prin ușa întredeschisă, o zării pe Nina în pat, cu fața 'n sus, cu un șervet ud pe frunte, și din ochii închiși îi izvorau lacrimi și alunecau încet, pe obrajii vestejiți, ca niște boabe de lumină; iar mătușa Mărioara sta la căpătîiul ei, plîngea încetișor și-i netezea o mînușiță ca o mîină de fildeș; și în ochi i se aprinsese iar lucirea aceea de friguri, pe care o vezi în ochii celor cu mintea spulberată de viforul nebuniei.

Seara, căpitanul, văd că nu vine; adouazi, iar așa. Caut ordonanța, — nicăeri. Mă apropii, binișor, de odae, crap ușa, mă uit, — lucrurile căpitanului numai erau. Nu îndrăznii să-întreb pe mătușa Mărioara nimic. Și către seară, auzii pe-o vecină întrebînd-o:

«Ce, a plecat, domnul căpitan?»

— Da... a răspuns dînsa c'o tresărire abia simțită-în glas; i s'a mutat regimentul la Bîrlad.»

Fetița a stat în pat, între moarte și viață, ca vr'o săptămîină. Și, cînd s'a coborît, părea o statuie de ceară; sîngele abia îi rumenea fața, brațele; cașicum ar fi ars în ea o lumină de candelă.

La început, îi venea în fiecare zi o scrisoare. Sta la fereastră, cu ochii la pîndă, și cînd zărea

postașul, luminița care părea că arde în ea, tresărea parcă, creștea, ca la o suflare a vîntului. Fiecare răvaș ai fi zis că are darul s'o înfiripeze ca o doctorie: după ce-l cetea, avea în ochi o lumină de sărbătoare și obrajii îi rămîneau o bucată de vreme rumeni.

Seara, o vedeam scriind la lumina lămpii, cu capul creț, ca într'un nimb; sta pînă tîrziu și scria răvașe lungi, și, cîte odată, scîrțitul ușurei al condeiului amuțea o clipă, și din ochii albaștri, ațintiți departe, vedeam picurînd, în lumină, ca o piatră scumpă, o lacrimă.

Dar, dela o vreme, scrisorile începură a veni din ce în ce mai rar.

Ea, însă, în fiecare seară își scria răvașul ei lung, își așternea pe hîrtia viorie, ca pe un petec de cer, cîntarea de dragoste a inimei ei, care cînta, în fiecare noapte, pînă tîrziu, ca o privighetoare amețită de lumina lunei.

În zilele în cari nu primea nimic, îi citea scrisorile vechi; sta în jeț, la fereastră, cu cutia cu scrisori pe genunchi, și citea răvaș după răvaș. Era toamnă, ș'afară ploea parcă suspina; iar pe geamuri picușurile lunecau încet, ca niște lacrimi.

Apoi nu mai veni nici o scrisoare; și, într'o

seară, se întoarse înapoi răvașul ei din urmă.

Nina sta ceasuri neclintită, cu ochii ca într'o zare, și nu spunea o vorbă, de parc'ar fi amuțit. Și, în unele seri, măcar că nu-i mai trimetea căpitanul nici o scrisoare, s'așeza la mesuța ei și scria, pînă tîrziu, în lumina tristă a lămpii.

Intr'o seară, începu a tuși,—o tusă seacă, uscată,—duse batista la gură și, cînd o luă, văzui, pe basma, o floare de sînge ca o garoafă. Din ziua aceea, o auzeam în fiecare noapte tușind.

Intr'o Duminică,—era o lună de cînd tușea astfel,—se sculă mai veselă, spuse mătușei Mărioarei, că se simte mai bine, se îmbrăcă c'o rochie albă și s'așeză la geam.

Afară plutea o lumină aurie, dulce, plină de melancolie; era una din zilele acelea, în care toamna își amintește parcă de zilele de primăvară.

Nina stătu cîteva clipe în jeț, cu ochii duși departe; apoi se ridică, își aduse cutia cu scrisori și prinse a ceti scrisoare cu scrisoare. Și, deodată, auzii un țipăt,—un țipăt de-acele pe care nu le mai uiți, care te înfioară, care te îngheață, care îți pătrunde nu numai în suflet; dar în făptura-întreagă, ca o săgeată.

Alergai și rămăsei, ca o stană, în prag:

Mătușa Mărioara căzuse în genunchi, lângă jeț; iar Nina sta încremenită de suflarea de ghiață a morței. Cutia cu scrisori îi era tot pe genunchi; în mîna dreaptă, atîrnată peste răzemătoarea jețului, ținea o scrisoare. Sta cu ochii deschiși, ș'o lacrimă îi aluneca încet pe fața de ceară,—ai fi zis că-și contenise cetitul și visa.

VERIFICAT
2007

VERIFICAT
2017

CUPRINSUL

	<u>Pag.</u>
La un han, odată...	3
Piinea.	15
Cucoana Sultana	36
Comoara.	42
O umbră	55
Gruia	61
Nicoară	82
Barcagiul	94
Romanță.	115
Vișinele	123
Santinela dela No. 6.	130
Strămoșul	138

